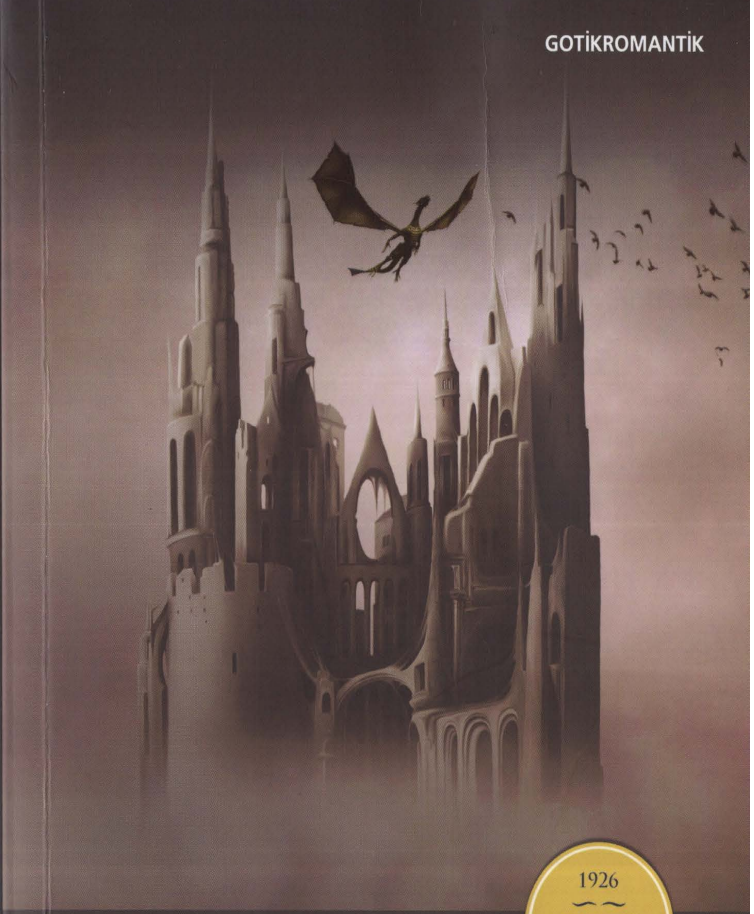
GOTİKROMANTİK

1926
NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Sardinya efsaneleri

GRAZIA DELEDDA

Çeviri: Kemal Atakay

CAN

GRAZIA DELEDDA

Sardinya efsaneleri

GOTİK ROMANTİK 3

Can Yayınları 1957

Leggende sarde, Grazia Deledda
© 2011, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mart 2011
Bu kitabın 1. baskısı 3000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman, Şebnem Sunar

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design
Kapak resmi: © iStockphoto.com

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-1290-6

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com

GRAZIA DELEDDA

Sardinya efsaneleri

ÖYKÜ

İtalyanca aslından çeviren

Kemal Atakay

CAN

GRAZIA DELEDDA, 1871'de İtalya'da, Sardinya'daki Nuoro'da doğdu. Varlıklı bir ailenin çocuğuydu. Dil eğitimi aldı. İlk öyküleri ve şiirleri 1886'da Sardinya gazetelerinde yayımlandı. Aşk, kader, acı ve ölüm gibi konuların öne çıktığı yapıtlarında ağırlıklı olarak Sardinya insanının zorlu yaşamını işledi. Sardinya halkının aktardığı öyküleri derlediği *Sardinya Efsaneleri*, yazarın erken dönem yapıtlarındandır. Giovanni Verga ve Gabriele d'Annunzio gibi isimlerden etkilenen ve bugün İtalyan edebiyatının en önemli realist yazarlarından biri sayılan Grazia Deledda, 1926'da Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü. Deledda 1936'da Roma'da yaşamını yitirdi.

KEMAL ATAKAY, 1962'de Ankara'da doğdu. İÜ Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra ABD'de Illinois Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde Ortaçağ-Rönesans İngiliz ve İtalyan edebiyatları üzerine lisansüstü öğrenim gördü. Çeşitli dergilerde çevirileri, inceleme ve eleştiri yazıları yayımlandı. Yeditepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde karşılaştırmalı edebiyat dersleri verdi. Guido Cavalcanti, Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giacomo Leopardi, Cesare Pavese, Primo Levi, Italo Calvino, Umberto Eco, Octavio Paz gibi birçok İtalyan şair ve yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

İçindekiler

Önsöz 11
Geyik Kılığındaki Şeytan 17
Aggius Efsanesi 21
Castel Doria Efsanesi 27
Galtelli Şatosu 35
Gonare Efsanesi 41
Sorres'teki Aziz Petrus Kilisesi 45
Ollolai'nin Aforozu 51
Madam Galdona 55
Üç Erkek Kardeş 59
Monte Bardia ("Gözcü Tepesi") 67
Leoneddas'ın Doğuşu 71
Başmelek Aziz Mikâil 79
İyi Öğütlerin Meryemi 85
Kaynakça 101

Önsöz

I

Contos de fuchile ("ocakbaşı öyküleri"): Bu şirin adla adlandırıyoruz bizimkinden farklı çağların sisi içinde yitip gitmiş efsaneleri, bütün o masalımsı, olağanüstü öyküleri. Ve yuvalarımızda, şöminenin başında, ailece geçirdiğimiz o uzun akşamların sımsıcak huzuru zihnimizde canlanıveriyor. Gerçekten zengin bir hayal gücü vardır Sardinya halkının, zihni tuhaf ve sonsuz batıl itikatlarla doludur (özellikle, yabanıl dağlar ve ıssız tepelerde; bu yerlerin görünümü, sessiz ve ıssız çizgileri ya da yamaçlarındaki ormanların yoğun gölgesiyle, zaten gizemli ve efsanevi bir şeyleri içinde barındırır). Ada halkı, içinde bulunduğu son derece güç geçim koşullarından ötürü, yoksul ayaklarının altında saklı, çok büyük, tükenmez hazineler hayal etme gereksinmesi duyar; bu yüzden, titrek bir ses ve ışıltılı gözlerle, duyulmasın diye fısıldanarak söylenen, aslı astarı olmayan söylentilere itibar ederek, bütün adanın altının, altın paralar ve değerli incilerle kaplı olduğuna inanır.

Her dağ, her köy kilisesi, her şato kalıntısı, her orman, her mağara, kendi hazinesini saklar. Kimin koyduğu hazineyi?.. Bu soruyu sorarsanız, son derece makul açıklamalar getirirler size. Sardinya'nın, tarihinin her döneminde, özellikle Sarazenler, Gotlar ve Vandallar eliyle uğradığı savaşlar, akınlar, yağmalar, belleklerde belli belirsiz bir iz bırakmıştır; dolayısıyla çok eski atalarımızın, para, mücevher ve değerli taşlardan oluşan hazinelerini, işgalcilerin talanından kurtarmak için erişilmez yer-

lere gizledikleri ve bu hazinelerin büyük bir bölümünün, ilk sahipleri öyle istediği ya da tam tersine onlar istemese de, gizli yerlerde kaldığı, hâlâ varlığını koruduğu söylenir.

Buraya kadar anlattıklarım, işin doğal kısmı. Doğaüstü kısmı ise, hazinelerin başında şeytanın nöbet tuttuğudur. Bu son derece köklü inanca göre, insanlar belli bir süre sonunda hazineyi bulamazlarsa, onu bizzat şeytan sahiplenip cehenneme götürecektir; altın ve incilerin bulunduğu testilere ya da mücevher kutularına, o altın ve inciler yerine, bir o kadar kömür ve kül bırakarak. Hazineler efsanesinin öyle derin kökleri vardır ki, herhangi bir kimse, kişisel emeği ve zekâsıyla ya da belki de dolandırıcılık ve ahlaksızlık yoluyla, şöyle ya da böyle bir servet edinmeye görsün, halk arasında o kişinin bir *aschisorgiu*, yani bir hazine bulduğu söylentisi yayılır hemen.

Bu konuyla ilgili binlerce anı üşüşüyor zihnime ve çocukluğumda yaşadığım birçok olayı anımsıyorum. Törelere aldırmayan biraz kültürlü insanlar bile, itiraf etmeseler de, hazinelere inanırlar ve bazı toprak sahipleri, kimsenin haberi olmadan, arazilerinde kazılar yapar, bu olağanüstü servetleri ararlar.

Her masalın ve her efsanenin temelini gizli hazineler oluşturur ve çok eskilere uzanan gelenekler, hiç kuşkusuz altın sikkelerin var olduğu dağlarımızdaki gizemli yerleri, en ince ayrıntılarıyla gösterir.

Ama çoğu kez, bu yerlere –kayalar ya da mağaralar– tüfekleri birden çok intikamın izini taşıyan en güçlü ve en cesur kişiler bile belli belirsiz bir korkuyla bakarlar. Doğaüstü karşısında duyduğumuz içimize işlemiş o korkudur bu, ne tüfekle ne bıçakla üstesinden gelebileceğimiz şeylerin üzerimizde yarattığı dehşettir.

Çünkü, yukarıda da belirttiğim gibi, birçok hazinenin başında şeytanın nöbet tuttuğuna inanılır; bu durumda, hazinenin bulunduğu yer ölümcül olup içeri gireni kötü bir yazgı bekler. Bunun birçok örneği vardır: Bu mağaraların birinde bir gece geçirdikten kısa bir süre sonra ölen sapasağlam insanlar; bütün sürülerini gizemli bir hastalık sonucu yitiren çobanlar; gövdeleri kartallar ve şahinlere yem olan, geriye bir tek iskeletleri kalan eşkıyalar; ömür boyu hapse mahkûm olan masum gençler... Hepsinin de nedeni, o ölümcül yerlerin yakınında yaşamış olmalarıdır.

Talihsizliklerden mucizevi bir şekilde kurtulan bazı yaşlı çobanlar, insan ya da hayvan kılığına girmiş şeytanı gördüklerini söyler.

Nuoro'nun küçük dağlarında, Logudoro'nun belki de en güzel dağları olan yeşil ve granitli Orthubene dağlarında, gizemli, derin bir mağara vardır; söylendiğine göre, ucu cehenneme çıkan bu karanlık dev mağarayı hiç kimse enine boyuna araştıramamış. Bir keresinde bir çoban dibine kadar inmeye çalışmış, ama şeytanları görüp kaçmış.

Aşağıda, milyarlarca altın ve inciden oluşan çok büyük bir hazine, hazinenin başında da küçük bir kız varmış. Bir altın dokuma tezgâhında sürekli altın dokuyan, altın giysili ve altın saçlı bu kız, hazineye göz kulak oluyormuş. Ah, küçük altın kız! Işıltılı görünümü ve altın saçlarıyla onu kaç kez rüyamda gördüm çocukluğumda!

Şeytanlar, Sardinya efsanelerinin vazgeçilmez birer parçasıdır; masallarda da çok büyük bir rol üstlenirler, hatta bazılarının başkahramanı onlardır. Ne var ki, dinine bağlı Hıristiyanlar olarak Sardinyalılar, şeytanı her zaman itici ve çoğu zaman gülünç bir yere koyar; bu yolla, onun yarattığı korku ve dehşetin intikamını alırlar.

II

Artık efsaneler moda ve neredeyse herkesin (düşünürler, yazarlar, şairler), birçok kasvetli edebiyat fırtınasından sonra, yanaşabilecekleri yeni bir kıyı gibi ilgi gösterdikleri halk edebiyatı çalışmalarının yeniden doğup gelişmesi bağlamında, efsane –öyle görünmese de– en ön sırada yer alıyor. Efsane, aynı anda hem aristokrat ve sanatsal hem alt kültüre ve halka özgüdür, bu nedenle de gerek kültürlü kesimin incelmiş ruhu ile halkın işlenmemiş bir şiirselliği olan düş gücünde, gerek sanatçının düş gücü zengin zihni ile bilimadamının törelere mesafeli ve irdeleyici algılamasında aynı ilgiyi uyandırıyor. Efsane, şairin ve tarihçinin dikkatini çekiyor; tarihçi onu elekten geçirip, özünde, geçmiş kuşakların izlerini, yaşayan kuşakların şu anki mizacını ve gelecek kuşakların tohum halindeki mizacını bulmaya çalışıyor.

Efsane, şık salonların neşeli ortamlarında ve gösterişsiz ocağın çevresinde bir araya gelmiş çobanların uyanık zihinlerinde, hem çocuklarda hem yetişkinlerde, aynı heyecanı yaratabilir. Keza, son olarak, hem ciddi, akademik, bilimsel bir kitabın hem eğlendirici, suya sabuna dokunmayan, hoş ama yararsız bir kitabın malzemesini oluşturabilir efsaneler.

Sardinya efsaneleri –belirli bir kişiyi ya da belirli bir köyü hicvetmeye yönelik, yergi niteliği taşıyanları bir yana bırakılacak olursa– güney geleneklerine özgü ciddi ve hüzünlü bir nitelik gösterir.

Başlı başına efsanevi ve gizemli bir belde olan Sardinya, efsanelerle doludur. Her köy kilisesinin, her şato ya da manastır kalıntısının, her köyün, her beldenin, her mağaranın, her uçurumun, her dağın, her fundalığın kendi efsanesi vardır. Bazı efsaneler, masallarla örtüşüp iç içe geçer; uzaktan uzağa Kuzey efsanelerinin, sagaların, Flaman ya da Alman masallarının izini taşıyan bu anlatılarda, gerçekçi olanla fantastik olan birbirine karışır. Bununla birlikte, Sardinya efsanelerinin büyük bölümünün ayırt edici özelliği, tamamıyla yerel bir açıklamalarının olmasıdır.

Sardinya efsanelerinin kişilerine gelince, şöyle sıralayabiliriz onları: Şeytanlarla, perilerle ve cadılarla iç içe geçen tarihi kişiler; Sardinya halkının *nuraghe*'lerde[1] yaşadığına inandığı devler; Roma egemenliğinden sonra (bir tek Sardinyalılar, görenekleri ve dilleriyle Latin kültürünün derin izlerini taşımalarına karşın, bu dönemi hemen hiç hatırlamazlar), her dönemde, adaya iyilik ve kötülük etmiş olan Sarazenler, Pizalılar, Cenovalılar, İspanyollar, yargıçlar, piskoposlar. Ayrıca Dorialar ve Malaspinalar, Torres yargıçları, Aragon valileri, keşişler, Ortaçağ'da beliren büyücü kadınlar, bin yılından önceki birkaç yüzyılda Sarazen korsanlarının serüvenleri ve akınları; Sardinya'nın az sayıdaki tarihi kaynaklarında bile adı geçmeyen, bir ihtimal on dördüncü ve on beşinci yüzyılda yaşamış meçhul sanatçılar; gizemli soylu kadınlar, azizler ve savaşçılar, bazen de İsa ya da Meryem'in ta kendisi...

1. Sardinya'da yaygın olarak bulunan, koni biçimindeki, yığma taş kuleler. (Ç.N.)

Şu da var ki, Sardinya efsanelerinin birçoğunun, özellikle bazı kiliseler ve birkaç dağ hakkındaki efsanelerin, gerçek bir tarihsel değeri vardır. Boş hayallerden, gereksiz süslerden, doğaüstü kahramanlardan arınmış bu efsaneler, iyi derlenmeleri ve incelenmeleri durumunda, Sardinya tarihinin yararlı birer öğesi, hatta canlı birer belgesi olma niteliği edinecektir.

GRAZIA DELEDDA

Geyik Kılığındaki Şeytan

Oliena dağlarında, süt mavisi sivri dorukları gökle iç içe geçen kireçli sırtların arasında büyük uçurumlar uzanır; çok eski volkanik sarsıntıların birer anısı olan bu uçurumlardan bazılarının dibini göremez insan. Adları *sas nurras* olup halk onların cehennemle dünya arasındaki gizemli bağlantı noktaları olduğuna inanır. Şeytanlar oradan dışarı çıkar, ak dağlarda koşuşturarak, ruhlar ve serüvenler ararlarmış. *Nurra*'larla ilgili öteki efsaneler arasında, bu pek tuhaf ve belli ki çok eski olmayan efsaneyi buldum.

Bir zamanlar, dinine çok bağlı ve inançlı, bu yüzden de şeytanın hiç hoşlanmadığı Olienalı bir çoban varmış. Şeytan, bütün ayartma çabaları boşa çıkınca, ondan intikamını şöyle almış: Çoban, biraz sakin günlerinde, sürüsünü bir arkadaşına emanet edip dağlarda geyik ve yabani koyun avına çıkıyormuş. Güzel bir kış günü, avlandığı sırada, kendisinden biraz uzakta harika bir geyik görmüş. Geyiğe ateş etmiş, onu hafifçe yaralamış, ama yakalayamamış. Ve kovalamaya başlamış. Geyik büyük bir hızla bir kayadan ötekine sıçrıyormuş, ama çoban da çeviklikte ondan aşağı kalmadığı için, öldürmeye kararlı olduğu geyiğin peşini bırakmıyormuş. Böylece, dağın doruğuna ulaşmışlar. Tepeler, kayalar, uçurumlar karla kaplıymış,

ama altı karıştan uzun bakır rengi boynuzlarıyla o çok güzel, harika geyiğin büyüsüne kapılmış olan ve bu yerleri iyi bilen çoban, tek bir taşa takılmadan, avına devam ediyormuş. Birden hayvan kara gömülüp beklenmedik şekilde yok oluvermiş.

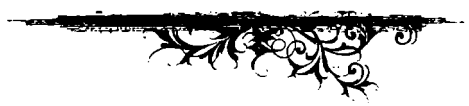
Çoban, geyiğin yok olduğu yere ulaşmış ve kendisini korkunç derecede derin bir *nurra*'nın kıyısında bulmuş.

Geyik artık görülmüyormuş, ama *nurra*'nın dibinden alaycı cehennem kahkahalarının iç karartıcı yankısı yükseliyormuş. Zavallı çoban, o zaman, geyiğin şeytanın ta kendisi olduğunu anlayıp kaçmaya çalışmış, ama ayağını bastığı kar göçüvermiş ve haç bile çıkaramadan dipsiz uçuruma yuvarlanmış...

Arkadaşı, çobanı iki gün beklemiş; geri dönmediğini görünce, bir talihsizlikten korkmuş ve dağlarda onu aramaya koyulmuş. Bahtsız çobanın karda bıraktığı izlerden, arkadaşı onun üzücü sonunu anlamış. Köye dönmüş; üç çobanla birlikte, yanlarına bol bol ip alıp *nurra*'nın yolunu tutmuşlar. Oraya vardıklarında, ipleri birleştirmişler ve aşağı düşen çobanın arkadaşının koltuk altlarından geçirip bağlayarak, onu *nurra*'ya indirmişler. Gelgelelim, ipler ne kadar uzun olursa olsun, tuhaf "dalgıç" dibe ulaşamamış. Çobanlar onu yukarı çekmişler; dışarı çıktığında, yüzü mosmor, tir tir titriyormuş. Derin bir korku içini allak bullak ediyormuş, ama önce bunun nedenini açığa vurmak istememiş. Arkadaşları omuzlarında taşıyarak onu evine geri getirmişler; eve gelir gelmez, onu üç gün içinde mezara götüren çok şiddetli bir ateş nöbetine tutulmuş... Ölmeden önce, korkusunun gizemli nedenini açıklamış: *Nurra*'nın içine indikçe, pürtüklü dağ sırtlarında kapkara, küçük bir adam görür gibi olmuş, adamın elinde bir tırpan varmış. Ve arada bir, bu tırpanı ipe doğru uzatıyor, ipi kesmekle ve çobanı, arkadaşıyla birlikte cehenneme fırlatıp atmakla tehdit ediyormuş!

Aggius Ilsanesi

On yedinci yüzyılın sonunda, Gallura'daki küçük bir köy olan Aggius'ta, iki düşman ailenin iki çocuğu varmış; Sardinya'da –başka yerlerde de– sık sık olduğu gibi, bu iki genç birbirini seviyormuş.

Kız on üç, oğlan on beş yaşındaymış, ama bu kadar genç olmalarına karşın, güçlü ve hoş bu ikili, yirmili yaşlarında gösteriyor ve Gallura'da yaşayanların sınır tanımaz tutkusuyla deliler gibi birbirlerini seviyorlarmış. (Adanın kuzeyinde, tuhaf, dağlık bir bölgedir Gallura; manzarası ve yerli ahalisinin mizacı, komşu Korsika'yla büyük benzerlikler gösterir.)

Ama yukarıda değindiğim gibi, iki sevgilinin aileleri birbirine düşmanmış. Bütün köy, adeta iki hizbe bölünmüş; iki tarafın da ruhlarında nefretin en amansızı hüküm sürüyormuş. Oğlanın ailesi bir hizipten, kızın ailesi öteki hiziptenmiş. İki gencin birbirlerini taparcasına sevmelerine ve kızın evinde geceleri sık sık buluşmalarına engel olmuyormuş bu. Son derece tedbirli davranıyor, pürdikkat kesiliyorlarmış, ama sonunda yakalanmışlar; öfke ve nefretle yanıp tutuşan kızın babası, bir yortu gecesi, bir Paskalya gecesi, zavallı âşık oğlanı acımasızca öldürmüş. Bunun üzerine, iki hizip arasındaki düşmanlık o kadar kızışmış ki, tarafları açıkça savaşmaya zorlamış.

Savaş alanına çıkmışlar! Kayalık ve ıssız tepelerin altında uzanan küçük bir ovada, karabina tüfekleriyle hançerlerini kuşanan Aggiuslular, iki saf halinde dizilmişler ve kapışmak üzereymişler. Ne var ki, zavallı âşık kızın babası ilk kurşunu sıkar sıkmaz, bütün Gallura'da yankılanan korkunç bir gümbürtü duyulmuş.

Dağlar yıkılıp lanetli savaşçıların üzerine düşmüş; hiçbir insan gücünün altından çekip çıkaramayacağı dev kayalar örtmüş üzerlerini.

Çok az Aggiuslu kaçabilmiş: Çatışmaya katılmayan yaşlılar, kadınlar ve çocuklar. Ve bu yıkımın nedeni –genç âşıkların yıkımının nedeni de– şeytanmış, dağların doruklarında yaşayan şeytan. Burada, Enrico Costa'nın hüzünlü ve sürükleyici romanı *Galluralı Dilsiz*'den bir alıntıyla sürdüreceğim sözümü:

"Şeytan, arada bir, büyük granit kayaların üzerinde belirip ateş kırmızısı gözleriyle aşağıdaki köyü seyretmekten hoşlanıyormuş.

O uğursuz günlerde, güçlü bir rüzgâr esintisi hissediliyor; bu rüzgâr, doğudan gelmesine karşın, karla kaplı Limbara'nın buz gibi havasını getiriyormuş. Ve Aggiuslular soğuktan vücutlarının uyuştuğunu hissediyorlarmış, şeytan ruhlarının üzerine hava üflüyor, onlarda nefret, intikam ve kan düşünceleri uyandırıyormuş! Aggiusluların aslında dingin ve sakin mizaçlı oldukları söylenir, ama cehennemden gelen iblis, ruhlarına zarar vermek istediği için, dağın tepesindeki granit krallığına yerleşip, uykusuz geçirdiği gecelerde o zavallıcıkları üzmekten zevk alıyormuş.

Yaşlı kadınlar yataklarında korkudan titreyip battaniyelerinin altında tespih çekerek dua ederken, azgın rüzgâr kepenklerin aralıklarından uğulduyormuş. Ken-

disi uyuyamadığı için, dünyanın çocuklarının uykusunu bozarak eğlenen, cehennemin çocuğuymuş bu. Ve arada bir kayalığın ucunda beliriyor, boğuk ve uzun bir davul sesiyle varlığını belli ettikten sonra, köye dönüp üç kez bağırıyormuş:

'Aggiusum, Aggiusum, ne zaman gelecek seni bir kasırgayla alıp götüreceğim gün?'

Bu cehennem tehdidi, köyün yıkımının bir ön belirtisiymiş; tehditten önce gelen uzun davul sesi, birisinin acı çekerek ölmeye yazgılı olduğu anlamına geliyormuş – en azından geleneğe göre.

Halkın kaygısını düşünün bir! Papaza başvurmuşlar, köydeki akıllı kişilere danışmışlar, ama hep boşuna! Şeytan hiçbir şeyi umursamıyor ve köylülere eziyet etmeyi sürdürüyormuş.

On sekizinci yüzyılın ortalarına doğru, Aggius'a uğramış olan azimli bir misyonere ilham gelmiş: Şeytanı kaçırmak için dağın tepesine demir bir haç yerleştirmiş (bu yüzden, sonradan Haç Dağı denmiş bu dağa). Ve o gece, öyle güçlü bir rüzgâr esmiş ki, pek çok asırlık meşeyi kökünden söküp atmış ve dağlardan birkaç granit kayanın yuvarlanmasına yol açmış. Bütün evler temellerinden sarsılmış, ama haç dağın doruğunda sapasağlam duruyormuş.

O cehennem gürültüsünü işiten halk, köy papazına koşmuş; papaz onları şu sözlerle sakinleştirip evlerine yollamış: 'Korkmayın, cehenneme dönmek için pılısını pırtısını toplayan şeytan bu. Artık gelip bize eziyet edemeyecek!' Gelgelelim, şeytan belli ki cehennem azabına uğratmaya ant içtiği ruhlardan vazgeçmek istemiyormuş. Haç Dağı'nı terk etmiş etmesine, ama belki de Monte Fraile'de ya da Monte Pinna'da barınmaya gitmiş. Oradan, eskisi gibi, iyi Aggiusluların ruhları üzerine kin kusmaya devam etmiş, keza onlar da birbirlerini

parçalamaya, Gallura'ya korku saçmaya devam etmişler. Misyonerin diktiği haç, yirmi otuz metre yüksekliğinde, neredeyse tek başına duran dev bir kayanın üzerindeymiş; dağın baş kısmını oluşturuyormuş ve yıldırımlarla rüzgârların hedefiymiş. Başlangıçta bu haç demirdenmiş ve yıldırım düşüp parçalayıncaya kadar yarım yüzyılı aşkın bir süre dayanmış; sonra, onun yerine, iki üç yılda bir yenilenen tahta bir haç koymuşlar."

Meryem Çukuru, taşa kazınmış bir tür doğal oyuktur. Şeytanı uzak tutmak için, Meryem'in bazen orada yaşadığı söylenir.

Büyük davul (*su tamburu mannu*), düz bir blok üzerinde duran, tabanı dışbükey büyük bir granit parçasıdır. Kenarına çıkıp vücudunuzun ağırlığını vermeniz yeter, taş sallanmaya, iki yana gidip gelmeye başlar ve tok, boğuk, sürekli bir ses çıkarır, uzaktaki bir gök gürültüsünün yankısı gibi. Aggius'un büyük davulu, Nuoro'daki ünlü balerin taşla birçok benzerlik gösterir; tek bir fark vardır aralarında: Nuoro'daki taş, üzerine çıkıp deneyen meraklıların sayısı iyice azaldığı için, uzun yıllardır dans etmiyor artık; öteki taş ise, ses çıkarmaya devam ediyor. En yaşlıların hatırladığı kadarıyla, bu davul hep varmış; ona bilmem hangi kötü etkileri mal ediyorlar. Sözgelimi, o davul taşın sesinin duyulması, bir kişinin öldüğünün ya da acımasızca öldürüleceğinin belirtisiymiş!

Castel Doria Filsanesi

Castel Doria (Doria Şatosu) hakkındaki efsaneler ilginçtir, özellikle son prens efsanesi.

Öyle anlaşılıyor ki, bu gizemli şato, 1102'de, yani Cenovalılar adanın kuzeyindeki bütün topraklarını, özellikle Castelsardo'yu tahkim ettiklerinde, Dorialar tarafından yapılmış.

Dörtgen taşları çimentoyla birbirine tutturulmuş, yüksek, beşgen bir kule bugün hâlâ ayakta duruyor. Coghinas Irmağı'nın kıyısından biraz uzaktaki yüksek kayaların üzerine yapılmış olan ve önünde yemyeşil ovanın uzandığı şato, büyük bir manzarayı kuşatıyormuş. Efsaneye göre, bir yeraltı dehlizi şatoyu Coghinas'ın karşı kıyısındaki, Viddacuia'daki Aziz Yahya Kilisesi'ne bağlıyormuş. Gene efsaneye göre, Dorialar bu dehlizi yalnızca yortu günlerinde ayine gidebilmek için oymuşlar.

Bir yaya yoluyla kuleden *Conca di la Muneta*'ya (Para Kuyusu) ulaşılıyor; söylenenlere bakılırsa, Dorialar burada para basıyorlarmış. Anlayabildiğim kadarıyla, bu *Conca*, çok ama çok derin, büyük bir sarnıçmış ve dibinde altın bir çan varmış; oradan geçenler, çan çalsın diye bir taş atarlarmış; öyle ki, sarnıcın dibi taşlarla dolmuş durumda, dolayısıyla çan görülmüyor artık, çalmıyor da.

Gene efsaneye göre, bir zamanlar, sarnıcın dibi me-

raklıların attığı taşlarla dolmadan önce, birisi oraya inip bir kapı bulmuş; kapıyı açınca, dört tane büyük ve gizemli yeraltı odasıyla karşılaşmış. Birinde, altın bir çubuk bulmuş; bir diğerinde, kilitli duran büyük bir demir kapı görmüş. Bu kapı, Doriaların büyük hazinelerini gizledikleri ve para bastıkları başka dehlizlere açılıyor olsa gerekmiş, ama keşif için içeri giren kişi, demir kapıyı yerinden oynatamamış bile, tıpkı son şato sakininin ölümünden sonra, kimsenin kapıyı açamadığı gibi. Öyle ki, hazineler hâlâ orada duruyormuş!

Sonra, söylendiğine göre, şatonun batısında çok yüksek burçlar varmış. Yaşamları savaşla geçen Doria erkekleri, savaşlardan fırsat buldukça, ağaçların gölgelediği bu burçlarda dolaşır; gene orada şatolu kadınlar, ovadaki otların ve hüzünlü Coghinas kıyısındaki sazların kokusuyla kaplı mavi akşamlarda hayallere dalarlarmış.

Ve bütün bunlar –ırmak yatağının altından geçen ve şatoyu Viddacuia'daki Aziz Yahya Kilisesi'ne bağlayan yeraltı geçidi, demir kapıların olduğu yerdeki darphane ve ağaçlı yüksek burç– evet bütün bunlar, son prens efsanesiyle bağlantılı şeyler.

Galluralıların söylediğine göre, efsanenin öylesine tuhaf biçimde öldüğünü anlattığı kişinin adı Andrea Doria'ymış; 1527'de, İspanyolların işgal ettiği toprakları geri alan o güçlü amiral belki de.

Efsaneye gelecek olursak... Prens kışı şatoda geçirirken, aynı şatoda yaşayan Doriaların hizmetindeki bir şövalyenin ya eşi, ya kızı (tam bilemiyorum), Andrea'ya deliler gibi âşık olmuş. Ama türlü türlü cilveler yapsa da, tutkulu aşk beyanlarında bulunsa da, Andrea hiç kulak asmıyormuş; hatta bir keresinde, kadının aşkından duyduğu rahatsızlıktan ötürü, şövalyelere özgü, kibar karakterine ne kadar ters gelse de, onu kabaca geri çevirmiş, kendisini rahat bırakmazsa şatodan kovmakla tehdit etmiş.

Sevginin ve nefretin, aşağılanmanın ve aşkına karşılık alamamanın ateşiyle yanıp kavrulan kadın, Korsikalı ünlü bir kadın büyücüye başvurmuş. Issız kayaların tepesinden, büyüleri ve sihirleriyle, komşu iki adaya, Korsika'yla Sardinya'ya hükmeden büyücü kadın, sorunu dinledikten sonra: "Hanımefendi," demiş, "sizin için hiçbir şey yapamam. Şövalye, Aziz Yahya'ya gönülden bağlı bir inançlı ve Aziz Yahya onu aşk büyülerinden koruyor. Hiçbir iksir, hiçbir büyü yüreğine etki edemez... Ne var ki, sizi benden daha güçlü birisiyle tanıştırabilirim..."

Kadın öneriyi kabul etmiş; bunun üzerine, büyücü kadın onu şeytanla temasa geçirmiş ve şeytan, kadının soylu ruhu karşılığında, ona biçim değiştirme, kötülük ve büyücülük yapma gücü vermiş.

Şeytanın ruhunu ele geçirdiği âşık kadın, bir kez daha, her yola başvurarak, Andrea Doria'nın aşkını elde etmeye çalışmış, ama Aziz Yahya şövalyeyi günahkâr aşklardan koruyormuş, dolayısıyla kadının son umutları da suya düşmüş. Bunun üzerine, aşk nefrete dönüşmüş ve kadın kendini bütünüyle kötülüğe ve sapkınlığa vermiş. Bir gün, yaşlı bir kadın kılığına bürünmüş, büyücü giysilerini giymiş ve şatoyu kiliseye bağlayan dehlize girmiş.

Ve Doria, maiyetindeki birkaç şövalyeyle, kutsal ayine giderken, büyücü kadın onu durdurup şöyle demiş:

"Soylu Efendim, beni sana Viddacuia'daki Aziz Yahya gönderdi, sana şunu söylememi istedi: Dikkatli ol, başına büyük bir felaket gelmek üzere! Coghinas çevresinde uzanan kırların yeşil atlar ve şövalyelerle dolduğunu gördüğün gün, işte o gün şaton ele geçirilecek ve Castel Doria'nın surları üzerinde sen ve saraylıların asılacaksınız!..."

Bunu söyler söylemez, ortadan yok olmuş! Bu esra-

rengiz kehanet karşısında şövalyelerin ruhunu nasıl bir şaşkınlık ve belli belirsiz bir korkunun kuşattığını söylemeye gerek yok. Özellikle Andrea Doria'nın içini büyük bir üzüntü kaplamış, ama cesaretini toplayıp şatoyu tahkim ettirmiş ve yenik düşmeyeceğinden emin, beklemeye koyulmuş. Ne olur ne olmaz diye, hazinelerin bulunduğu odanın anahtarlarını Cenova'da yaşayan kız kardeşine göndermiş ve Tanrı'ya ve Aziz Yahya'ya olan inancından ötürü içi rahat, beklemeye başlamış.

Bu arada, kötü yürekli kadın ağlarını örmeye devam ediyormuş... Mayıs ayı gelip Coghinas tarlalarını çok yüksek çiriş ve otlar kaplayınca, büyüsünü yapmış. Bir gecede, bütün çiriş ve bükülgen taze ot saplarını yeşil atlara dönüştürmüş; atların binicileri de, yeşil kalkanlarını ve mızraklarını kuşanmış, yeşil giysilere ve zırhlara bürünmüş savaşçılarmış! Şafakla birlikte, Andrea Doria seherin mis gibi havasını içine çekmek için burçlara indiğinde, yüzü ölü yüzü gibi sapsarı kesilmiş.

Ne görse beğenirsiniz!.. Şatosunu, uçsuz bucaksız ve ufukta yiten o yeşil ordunun kuşattığını görüyor ve birden (herhangi bir ordu harekete geçecek olursa, kendisine haber versinler diye, İtalya'daki ve yurt dışındaki bütün saraylara gönderdiği ulaklar ve haberciler, hiçbir tehlike uyarısında bulunmadan) bilinmeyen topraklardan çıkagelen bu tehdit edici ve gizemli düşmanın, birazdan kalesini kuşatıp yok edeceğini hissediyormuş.

Ve büyücü kadının korkunç kehaneti geliyormuş aklına: Castel Doria'nın surları üzerinde asılacaksın!...

Asla! Asla! Asla! Asılmaktansa, yaşamına daha önce kendi eliyle son vermeye kararlıymış! Gerçekten de, yeşil ordunun giderek daha kalabalık ve tehdit edici bir biçimde ilerlediğini görünce, kahraman Doria kendini burçtan aşağı atıp ölmüş. Aşağıdaki kayaların üzerine düşen gövdesi paramparça olmuş. O ölünce, yeşil ordu

ortadan yok olmuş ve Coghinas tarlalarındaki çirişe, ota dönüşmüş. Ve mavi günün serin dinginliğinde, şeytanca bir kahkaha yankılanmış – lanetli bir ruhun acı kahkahası. Yukarıdaki balkonundan intikamının alındığını gören büyücü âşık kadınmış bu!..

Hazinelerin ve darphanenin anahtarlarını elinde tutan Cenova'daki kız kardeş, kardeşi Doria'nın ölümünü haber alınca, Sardinya'ya gelip dehlizleri açmak ve hazineleri kıtaya götürmek için yola çıkmış, ama denizde korkunç bir hastalığa yakalanmış.

Öleceğini öngörerek, kendini güverteye taşıtmış ve can çekişmeye başlayınca, anahtarları denize atmış; ferini yitirmiş gözleri, çok sevdiği mutsuz kardeşinin son uykusunu uyuduğu uzaktaki ölümcül ve büyüleyici adaya bakıyormuş.

Ama kız kardeş de ölüp Akdeniz'in zümrüt yeşili sularına gömülünce, artık kimse *Conca di la Muneta*'yı açamaz olmuş ve Doriaların hazineleri hâlâ aşağıda, dehlizin gölgesinde ışıl ışıl ışıldıyormuş...

Andrea'nın ölümünden yıllar sonra, bir koyun çobanı, bir gece Castel Doria'nın yanından geçerken, burç duvarında ışıklı bir kapı görmüş. İçeri girmiş ve nefis bir dükkânla karşılaşmış; dükkânın içinde akla gelebilecek her tür şey varmış: Kumaşlar, tüller, dibalar, çeşit çeşit süs eşyaları, olağanüstü mobilyalar, çiçekler, mermerler, tatlılar, kristaller, inciler ve altın.

Büyük altın heykeller, yanan kandiller de varmış ve beyaz tüllere bürünmüş, mücevherler takmış çok güzel bir kadın, kaymaktaşı tezgâhın arkasında duruyormuş. "Al bunları, bırak bunları," demiş çobana tatlı bir gülümsemeyle, ona orada ne varsa parmağıyla göstererek. Ama o ebleh, çamaşıra çok ihtiyacı olduğunu anımsayıp bir parça kumaş alarak oradan ayrılmış. Hemen annesine ve kardeşlerine gidip yaşadığı serüveni anlatmış. Aynı gece

ailece Castel Doria'ya doğru yola koyulmuşlar. Uzaktan burç duvarındaki yoğun ışığı görmüşler, ama onlar yaklaştıkça, ışık yavaş yavaş yok oluyormuş. Şatonun dibine vardıklarında, solgun ve sessiz gecede bir tek siyah ve iç karartıcı duvarı bulmuşlar karşılarında!

Gallelli Satosu

Geçen aralık bir gece, iki saati aşkın bir süre boyunca, bana Galtellì Şatosu hakkında efsaneler anlatan Oroseili bir kadını dikkatle dinledim.

Konuşması öyle içtendi ve öyle inanarak anlatıyordu ki, sık sık tarif edilmez bir irkiltiyle ona bakıp, acaba doğaüstü olaylardan dem vuran ve köy kulübelerinde anlatılan bu tuhaf öykülerin bir aslı astarı, gerçek bir yönü var mı, diye kendi kendime sorup durdum.

Galtellì Şatosu –eskiden öylesine gelişmiş ve kalabalık bir yerken, şimdi düşkünleşip yoksul bir köye dönüşmüş olan *Civitas Galtellina*– tamamen yıkılmış durumdadır; geriye yalnızca, mahzun köye hâkim olan ve gizemli manzaranın içinde sessiz ve ağırbaşlı uzanan siyah, ıssız kalıntılar kalmıştır.

Efsaneler, o iç karartıcı yıkıntıları, tuhaf inançlardan oluşmuş büyülü bir çemberle kuşatır. Bu efsanelerin arasında başlıcası, son baronun, daha doğrusu onun ruhunun, kendi gizli hazinelerinin başında gece gündüz nöbet tutmasıdır.

Gündüzleri onu göremezsiniz, ama geceleri, hava ister sakin, ister fırtınalı olsun, kalıntıları ziyaret etmeye yeltenen kişi, baronun çevrede yavaşça dolaştığını, çalılıklarda ve büyük kayalarda ya da siyah duvarlar boyun-

ca, yaşamının şatafatlı günlerini anımsayarak gezindiğini görür. Daha gençtir, yüzünden düşen bin parçadır; belinde kılıcı ve boynunda işli ince beyaz yakasıyla Ortaçağ giysileri kuşanmıştır. Bir zamanlar neşenin ve görkemli gücün buluştuğu yer olan nefis şatosunun kalıntıları üzerinde onu böyle, her zaman, yüzyıllar boyunca dolaşmaya hangi yazgı mahkûm etmiş acaba bilemiyoruz; belki papanın aforozu, belki ona özgü bir lanetlenme. Onun yanı sıra, şatoda bulunan, gene insan biçimindeki başka ruhların da yeraltı odalarında dolaşıp durduklarına, ama hiç dışarı çıkmadıklarına inanılıyor.

O başka ruhlar, son baronun ailesi: Eşi, kızı, damadı ve torunu; torununun, daha sonra anlatacağım üzere, tuhaf bir doğum öyküsü var.

Castel Doria'da olduğu gibi, burada da bir yeraltı dehlizi olduğu söyleniyor, ama buradaki dehliz, oldukça uzak bir noktaya ulaşıyormuş; adanın güneyindeki şatolara kadar, hatta Cagliari'ye kadar, büyük dağ silsilelerini, ırmakları ve ovaları geçerek!..

Baronun ruhu nazik ve cömertmiş. Hiç kimseye asla kötülük etmemiş, hatta sık sık yoksul köylülere iyiliği dokunurmuş.

Bir keresinde, köydeki yoksul bir çiftçi, sırtında bir odun demetiyle kırlardan dönerken, akşam vakti yolda karşılaşmış onunla, bir an yıkık şatonun önünde durmuş.

Gece buz gibiymiş, ama ay capcanlı ışıldıyormuş ve köylü, yakındaki tepelerde dolaşan soylu bir kişiyi seçebilmiş. Meraklı ve cesur köylü, biraz yukarı çıkıp, böyle bir yerde ve böyle soğuk bir havada sakin sakin dolaşabilen bu tuhaf soyluya bakmış.

O zaman soylu kişi köylünün farkına varıp durmuş. Sarışınmış ve sonsuz bir hüznün acısına boğulmuş donuk ve buğulu iri gözleriyle hoş bir çehresi varmış.

"Kimsin sen?" diye sormuş tatlı bir ses tonuyla oradan geçen köylüye. Yanıtı duyunca, gözlerini köylünün yola koymuş olduğu odun demetine dikip, şöyle demiş: "Kızım ve karım çok, ama çok üşüyorlar! Odunlarını bana vermek ister misin?"

"Neden olmasın?" demiş köylü, bu gizemli kişinin nazik tutumunun etkisinde kalarak. Ve odun demetini yıkıntıların üzerine taşımış, soylunun ona vermek istediği küçük karşılığı da kabul etmek istememiş.

Ama kısa bir süre sonra, köyde şaşırtıcı bir şey görmüşler. Yoksul köylü, topraklar, evler, otlaklar satın alıyor ve çok zengin birisi gibi para harcıyormuş. Kısacası, köyün en varlıklı kişisi haline gelmiş ve hırsızlık suçlamasından kurtulmak için gerçeği açıklamak zorunda kalmış. Köylü, ilk geceden sonra, birçok kez şatoya geri döndüğünü, o kalıntılarda yaşayan görünmez ruhlara bütün kış boyunca odun sağladığını; bunun karşılığında da, baronun ona altın dolu bir sürü kese verdiğini söylemiş!..

Baronun torunu hakkındaki çok yakın tarihli gibi görünen efsane ya da geleneğe gelince, o da şöyle:

Bir gece, köyden bir kadın, kapısının çalındığını duymuş ve kapıyı açınca, göz alıcı giysisiyle bir şövalye görmüş; şövalye ona: "Çabuk, benimle gelin. Size ihtiyacım var!" demiş.

Son derece yoksul olan ve şansını deneyecek çok az fırsatla karşılaşan kadın hiç nazlanmamış. Giysisini giyip. önü sıra hiç gürültü çıkarmadan hızlı hızlı yürüyen şövalyenin peşine takılmış. Köyü geçip kırlık alana çıkmışlar. Huzursuz olan kadın sormuş:

"Beni nereye götürüyorsunuz, bayım?"

"Gelin ve hiçbir şeyden korkmayın!" diye karşılık vermiş şövalye. Sesi öyle nazik ve yumuşakmış ki, kadının içi rahat etmiş ve sessizce şövalyeyi takip etmeyi

sürdürmüş. Şövalye onu, şatonun yıkıntılarına götürmüş ve elinden tutarak, daha önce pek çok kez sözünü işittiği yeraltı salonlarına sokmuş.

Lüks ve görkemli bu salonlar, olağanüstü bir görünüm sergiliyormuş. Duvar halıları ve sırmalı kumaştan perdelerle kaplı, cennet nasıl döşeliyse öyle döşenmiş bu salonları, değerli incilerle işli büyük altın şamdanlar aydınlatıyormuş. Salonlardan birinde, çok şık bir yatak varmış, üzerinde de büyük bir acı içindeki, pek solgun ve güzel bir genç kadın yatıyormuş. Gene güzel ve tatlı, daha yaşlı bir başka kadın, kızın başucunda bekliyormuş ve genç bir şövalye umutsuzca salonu arşınlayıp duruyormuş.

Daha sonra, yaşlı kadın, kurdeleler ve dantellere gömülü güzel mi güzel bir bebeği, başında beklediği hanıma uzatıp şöyle demiş:

"İşte, sevimli bir armağan, hanımım!"

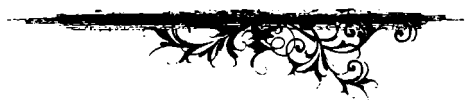
Ama genç kadın, bebeği öpüp üzgün bir gülümsemeyle karşılık vermiş: "Ama senin dünyandan değil, iyi yürekli kadın!"

Her şey sona erdikten sonra, yaşlı şövalye gene kadının elinden tutmuş ve onu evine kadar götürmüş. Kadın, tek başına kalınca, nasıl olup da bu tuhaf insanların, emeğinin karşılığını vermediklerine şaşmış, ama ertesi gün, kapısını açtığında, kapının eşiğinde dolgun bir altın kesesi bulmuş.

"Bundan ötürü," diyerek sözünü tamamladı bana Galtellì şatosu hakkındaki efsaneleri anlatan kadın, "bundan ötürü, o kadının torunları şimdi köyün en zenginleri arasında yer alıyorlar!"

Gonare Elsanesi

Birçok Sardinya efsanesinde azizler; keza sık sık, canlı bir katılımla, Meryem ve İsa yer alır. Kendi öyküsü olmayan Meryem Ana yoktur ve neredeyse bütün kiliseler, özellikle küçük köy kiliseleri –ıssız ovalardaki ya da tenha tepelerdeki gözden ırak, koyu renkli, Pisa ya da Endülüs mimarisinin izini taşıyan küçük kiliseler– yalın ya da efsanevi bir geleneğin halesiyle çevrilidir. Burada, bunlardan ikisini aktaracağım. İlki, Orane köyü yakınlarına, deniz seviyesinden 1120 metre yükseklikteki Gonare Dağı'nın tepesine inşa edilmiş küçük kilisenin öyküsü. Gonare, Sardinya'nın en tipik dağlarından biridir, piramit biçimindeki mavi doruğu adanın pek çok noktasından seçilir.

Küçük kilise tam da en tepeye inşa edilmiş: Yıldırımlara, rüzgârlara ve fırtınalara simgesel bir meydan okuma. Efsane şöyle: Logudoro Yargıcı Torresli Gonario, bir keresinde, Sardinya'nın batı denizlerinde seyrederken, korkunç bir kasırgaya yakalanınca, Meryem Ana'ya, kendisini boğulma tehlikesinden kurtarırsa, gördüğü ilk dağın tepesine onun adına bir tapınak inşa ettireceğine söz vermiş. Söz verir vermez, birden, sanki büyü yoluyla, fırtına dinivermiş ve inançlı Gonario, ufukta dağılmakta olan son bulutların arasından mavi bir dağ görmüş;

ona bu dağın Orane köyüne yakın olduğunu söylemişler. Aynı yıl, yargıç masraflarını kendisi karşılayarak mütevazı tapınağı yaptırmış ve dağ Gonario adını almış (zamanla, Gonare'ye dönüşmüş bu ad).

Meryem Ana, soylu yargıcın armağanından o kadar hoşlanmış ki, lütfedip Sardinya'ya inmiş ve yeni tapınağını ziyaret etmiş. Dağdaki dik patikadan yürüyerek yukarı çıkarken yorgun düşünce, dinlenmek için büyük bir kayaya yaslanmış. Küçük bir oyuğun bulunduğu bu kaya bugün de gösterilir, o oyuğun Meryem Ana'nın omuzlarının bıraktığı iz olduğu söylenir. Kadınlar inançla o kayaya yaslanır, o kayadan kazıdıkları tozu toplarlar. Dediklerine göre, böyle yaslanmak, omuz ağrılarından koruyormuş, toz da ateşe iyi geliyormuş!

Meryem Ana, Gonare Dağı'ndan aşağı inerken, Azize Barbara'ya rastlamış ve ona şöyle demiş:

Olzaili küçük Barbara,
Seni koyacakları yerden ötürü
Hiç göremeyeceğiz birbirimizi!

Gerçekten de Azize Barbara Kilisesi, Gonare'ye komşu Olzai köyüne kurulmuştur, ama Gonare'nin doruklarından görülen uçsuz bucaksız manzara içinde gözün seçemediği alçak bir düzlüğe.

Sorres'leki Aziz Petrus Kilisesi

Sardinyalı şairlerin en seçkinlerinden biri olan Pompeo Calvia'nın duru bir dille kaleme aldığı bu efsaneyi, epey önce, Sardinya'da yayımlanan bir edebiyat dergisinde –*La Terra dei Nuraghes* (Nuragheler Beldesi)– okumuştum.

Torralba'ya komşu Sorres'teki Aziz Petrus Kilisesi hakkında, –artık neredeyse yıkılmış, eski, tarihi bir kilise– Calvia, bölgenin sahip olduğu en eski Ortaçağ anıtı olduğunu belirtiyor. Tatlı ve gizemli efsaneye göre, eskiden, belki de bin yılına doğru yaşamış Sorresli genç bir usta –sanatçı ve şair– varmış; bu genç, deniz ötesi bir ülkede, ünlü bir ressam ve mimarın yanında öğrenimini tamamladıktan sonra, yurduna döndüğünde, köyde gizemli bir pencere görmüş. "Büyük bir güzellik ve bollukla çiçeklerin yetiştiği, çançiçeklerinin sütunların kıvrımlarına dolandığı" bu pencere hiç açılmıyor ve penceredeki çiçeklerin arasından asla bir baş belirmiyormuş. Yalnızca her ay, yıldızlar, küçük resimler ve defne yaprakları işli bir duvar halısı pencerenin önünde hafifçe dalgalanıyor, ama halıyı oraya koyan ve sonra geri alan el görülmüyormuş. Meraka kapılan genç sanatçı, o esrarengiz ev hakkında bilgi edinmeye çalışmış, ama kimseden hiçbir bilgi alamamış. Evin çevresinde büyük bir gizem hüküm sürüyormuş.

Bunun üzerine, genç adam, bir gece gizlice dinlemek için pencerenin yakınına gitmiş ve yalnızca çok tatlı bir kadın sesinin "ölmekte olan bir kuğunun şarkısını andıran" bir şarkı söylediğini işitmiş; bu arada, bir dokuma tezgâhının mekiklerinin hafifçe hareket ettiğini de işitiyormuş.

İyice meraka kapılan sanatçı başka bir gece, lavtasını alıp tuhaf pencerenin altında tutkulu, hüzünlü bir şarkı söylemiş. Sonra, kar yağdığı ve gece aman vermediği için, kapıya vurarak, yolunu yitirmiş bir yolcu olduğunu söyleyip içeri alınmak istemiş. Ama yumuşak bir ses karşılık vermiş ona: "Sana verecek ekmeğim yok benim; küçük şiltemde dikenlerden başka şey yok; sana böyle yakın görünsem de, bana ulaşman için, lal taşından binlerce ve binlerce basamak çıkmalısın. Oraya ulaştığında, ölüm gibi soğuğumdur. Yolcu, git!" Genç adam ısrar ettiği için, ona yakındaki kilisede barınmasını önermiş, ama genç adam, kilisenin yıkılmak üzere olduğunu, içeriye de dışardaki gibi kar yağdığını söylemiş.

"Siz bir kilise yapın öyleyse!" diye bağırmış ses.

"Tasarımını siz hazırlarsanız, yaparım!"

"Tasarımı vereceğim sana, git!" demiş ses ve başka bir şey söylememiş.

Genç adam oradan uzaklaşmış ve aylar sonra, pencereye yayılmış nefis bir duvar halısı görmüş; üzerinde bir Pisa kilisesi işliymiş. Olağanüstüymüş; kilisenin içi, en ince ayrıntılarına varıncaya kadar görülüyormuş ve sanatçı bu tasarımı hemen kavrayıp, zihnine kazımış. Ama böyle bir tapınağı yapmak için çok para gerekiyormuş ve köy son derece yoksulmuş. Nasıl yapmalı? Ona kiliseyi yaptırmasını öneren Sorresli gizemli kadına deliler gibi âşık olan genç adam, kadını tanıyabilmek için vaadini yerine getirmeye kararlı, altın bir zemin üzerine

elinde çiçek açmış bir badem ağacı bulunan bir Meryem çizmiş ve bu nefis resmini harap haldeki eski kilisiye armağan etmiş. Herkes resme hayran olmuş ve bir sabah, Meryem'in badem ağacı yerine elinde bir kilise tuttuğunu görmüşler. Halıdaki kiliseye benziyormuş; gece kiliseye gizlice girip badem ağacını silerek genç sanatçı çizmiş onu. "Bu bir mucize," diye haykırmış herkes; insanlar hemen Meryem'in böyle bir kilise istediğini söylemişler! Bunun üzerine genç bir keşiş, mucizevi resmi almış ve şatolara, çevredeki köylere, kır evlerine uğrayıp kilisenin yapımı için para ve bağış toplamış. Böylece birçok kasayı altınla doldurduktan sonra, Sorresli genç ustaya tapınağı yapmasını önermiş. Genç adam öneriyi kabul etmiş; birçok işçi işe koşulmuş ve kısa sürede –her gece, yapılan kısmı yıkan kötü ruhlara rağmen– halıya işli kilise gibi güzel ve zengin kilise ortaya çıkmış!

Kilisenin dinî törenle açılmasından bir gece önce, komşu köylerden gelenlerle hareketlenen köy hep birlikte büyük olayı kutlarken, genç usta gizemli küçük eve gidip kapıyı çalmış.

"Kimsin?" diye sormuş büyüleyici tatlı ses.

"Elinden bir çiçek alıp Meryem'in eline koymak için geldim," diye fısıldamış genç adam, "aç kapıyı!"

"Tamam, geliyorum." Kapı büyü yoluyla açılmış ve genç adam gizemli kadının karşısında bulmuş kendini. Üzerinde sanki gümüş bir giysi, giysinin üzerinde siyah bir atkı varmış; dağınık sarı saçları omuzlarına dökülüyormuş ve pek solgun yüzü, duvarlardaki işlemelerin önünde net olarak seçiliyormuş. Girişik bezemeler ve kusursuz biçimde çizilip işlenmiş şekiller halindeki bu işlemeler sürekli değişiyormuş. Sözü edilen kumaşların ortasında, Sorres'teki Aziz Petrus Kilisesi değişmeden öylece duruyormuş. Bir köşede, dokuma tezgâhı duruyormuş ve bütün iplikleri altından gibiymiş. Güzel ka-

dın, Bizans mozaiklerinde görülen figürler gibi, hareketinin tatlılığı içinde öylece değişmeden durarak düşüncelerini dingin gözleriyle belli ediyormuş. Ayağında küçük zeytin dalları ve ellerinde altın yemişlerle defne dalları varmış.

Güzel kadın bir defne yaprağını yere düşürmüş ve genç adam yaprağı almak üzere eğilmiş. Hayallerini süsleyen ideal kadın kadar güzel bu kadının ona yaklaşmasını işaret ettiğini görünce, yaklaşıp o Tanrısal dudaklara bir öpücük kondurmuş. Ama kadını öper öpmez, kolları bacakları boşalmışçasına, bütün vücudunda buz gibi bir soğukluk hissetmiş ve güzel kadının ayaklarının dibine düşüp ona tatlı tatlı bakarak ölmüş!

Ollolai'nin Aforozu

Sardinya halkında, papanın, hatta sıradan bir rahibin aforozunun, aforoz edilen kişiye ve soyuna gerçekten lanet getireceğine olan inanç hâlâ çok güçlüdür.

Bu konuda, öteki efsanelerin yanı sıra, şimdi anlatacağım efsaneyi buldum. Nuoro bölgesindeki bir köyde zengin bir manastır varmış; bu manastırın keşişleri, yalnız kendi mülklerinin ve astlarının değil, yakındaki bütün beldelerin ve halkın efendisi gibi davranıyorlarmış. Bu yüzden, insanlar onlardan hiç hoşlanmıyormuş ve köy halkı, daha önce, keşişlerin zorbalıklarına gem vursun diye, Papa Hazretleri'ne gizlice birçok dilekçe göndermiş. Ama Roma, Sardinya'daki küçük köyle aynı görüşte değilmiş; bunun üzerine, batıl inançları olmayan, biraz haylaz bir grup genç, keşişlere güzel bir oyun oynamaya karar vermişler; amaçları, onları papanın gözünden düşürmek ve yıkıma sürüklemekmiş. Tuhaf biçimde, talihleri yaver gitmiş. Manastırın kilisesinde ayin töreninin yapıldığı bir yortu günü, bir çocuk –belki de, keşişlere karşı komplo düzenleyenlerden birinin oğlu– aniden ölüvermiş. Çocuğun öldüğü haberi köye yayılmadan, bu gençler küçük naaşı alıp geceleyin, manastırdaki bir kuyunun içine atmışlar.

Ertesi gün bütün köy, önceki gün yaşıtı öteki ço-

cuklarla birlikte keşişlerin kilisesindeki nefler arasında dolaştığını gördükleri sağlıklı ve mutlu çocuğun ortadan yok oluşunu konuşuyormuş. Ara, ara, ara, sonunda cesedi kuyunun içinde bulmuşlar! Halkın nasıl öfkelendiğini ve kahrolduğunu tahmin edebilirsiniz! Çünkü hemen çocuğun, kimbilir neden, keşişlerce acımasızca öldürüldüğü söylentisi yayılmış. Keşişler canlarını zor kurtarmışlar, ama bu ağır suçun haberi Logudoro yargıcının mahkemesine ulaşınca yargıç, papayla mutabık kalarak manastırın yıkılmasına ve keşişlerin sürgüne gönderilmesine karar vermiş.

Zavallı keşişler, boş yere kendilerini savunmaya çalışmışlar; ne Roma'da onlara kulak asan ya da acıyan olmuş ne de o zamanlar yargıçların merkezi Ardara'da. Manastır yıkılmış ve daha önce öylesine güçlü olan, bolluk içinde yaşayan keşişler, birer avare gibi yola düşmüşler. Ama adadan ayrılmadan önce, köy halkını ve soylarını en güçlü aforozlarıyla aforoz etmişler. Gerçekten de o günden sonra bu lanet, köye pahalıya mal olmuş: Veba salgınları, kıtlıklar, hiç duyulmadık talihsizlikler hep köyün üzerine çökmüş. Bu da yetmemiş, nefretlerin ve en amansız düşmanlıkların yiyip bitirdiği köy halkının arasına nifak girmiş, insanlar birbirlerini katledip yok etmişler.

Madam Galdona

Öyle anlaşılıyor ki, Sassari'de zengin, son derece dinine bağlı ve inançlı, soylu bir kadın varmış; Madam Galdona adındaki bu kadın, ölmeden önce, bir tarlasını hangi tarikattan olduklarını anımsayamadığım keşişlere vasiyet etmiş. Söylendiğine göre, hükümet tarlalarını ellerinden alınca, keşişler tarlayı aforoz etmişler. Gerçekten de bu yeri satın alan herkesin başına birbiri ardı sıra birçok felaket gelmiş.

Soylu kadın (mülkün ilk sahibesi) ya da onun ruhu, arada bir tarladaki ağaçlar arasında dolaşır, çok sevdiği gözde mirasçılarının mallarını elinden alanlara lanet ve bela okurmuş.

Üç Erkek Kardeş

Nurri çevresindeki sıra dağların birinde, daha kesin olarak söylemek gerekirse, *Pala Perdixi* ya da *Corongius* olarak adlandırılan dağda, oldukça geniş ve ilginç bir doğal mağara vardır; köylüler ve çobanlar, dinlenmek için, bazen de geceyi geçirmek için buraya sığınırlar. Bir zamanlar, üç kardeş, köyün iyi yürekli üç sakini, bütün gün zeytin toplamaktan yorulmuş, akşama doğru, dinlenmek için bu mağaraya girmişler. Aralarında sakin sakin köyde olup bitenleri konuşup ekmek ve biraz katıkla akşam yemeklerini yerken, üç kadının içeri girdiğini, mağaranın girişinde, kuşkulu, durduğunu ve onlara güvensiz bakışlarla baktığını görmüşler. Ama üç erkek kardeş, terbiyeli gençler oldukları için, kadınları hemen nazikçe içeri davet edip sofralarına buyur etmişler. Kadınlar kabul etmiş. Yemek sona erip epeyce havadan sudan konuşulduktan sonra, kadınlar üç işçiye adlarını ve kim olduklarını sormuşlar.

"Üç öksüz kardeşiz," diye karşılık vermişler nazikçe, "ve geçinebilmek için çalışıyoruz. Öyle yoksuluz ki, durumumuzu nasıl düzeltebileceğimizi bilsek, gerçekten de seve seve yapardık."

Kadınlar, üç cadı (*orgianas*), daha doğrusu üç periymiş. Önce, göz göze bakışıp birbirlerine danışmışlar;

sonra, daha çok miyavlamayı andıran tuhaf bir dille, sanki aralarında bir şey yapmaya karar vermişler.

Sonra, kadınların en yaşlı olanı cebinden bir masa örtüsü çıkarıp bunu üç erkek kardeşin en büyüğüne vermiş ve şöyle demiş:

"İyi yürekli delikanlı, gerçek dostun olarak sana verdiğim bu armağanı al. Sen, kardeşlerin ve yanınızdakiler, ne zaman yemek yemek isterseniz, bu örtüyü üç kere çırp, istediğin yere ser yeter. Örtünün üzerinde Tanrı'nın bütün nimetleri beliriverecek."

Perilerin ikincisi, ikinci kardeşe dönmüş ve ona bir cüzdan uzatarak, şöyle demiş:

"Sen de, bunu al. Ne zaman açarsan, içinde istediğin kadar para bulacaksın."

Kadınların en genci, şu sözlerle, üçüncü gence bir çığırtma uzatmış: "Sana verdiğim bu üflemeli çalgı, yalnız senin değil, onu çalan ve işiten herkesin işine yarayacak. Al, sevgili delikanlı, verecek daha iyi bir şeyim yok, ama göreceksin ki, bu alçakgönüllü armağan, masa örtüsünün ve cüzdanın kardeşlerin için gördüğünden daha büyük bir iş görecek senin için."

Bütün bunlardan sonra, gençlerle üç peri sevgiyle vedalaşmış, karşılıklı olarak birbirlerine teşekkür etmiş ve birbirlerine güneyli Sardinyalıların geleneksel sözünü söylemişler: *Teneis'accontu* ("Sağlıcakla kalın").

Olağanüstü üç tılsıma sahip olan üç genç, artık çalışmak zorunda olmadıkları için, serüven ve zevk peşinde, adadaki şehirleri dolaşmaya başlamışlar.

İyi yürekli gençler oldukları için, gittikleri her yerde iyilik ve cömertliklerinin izini bırakıyorlarmış; ama bir gün, güçlü ve nüfuz sahibi bir rahip, tılsımları kullanmaktan vazgeçmelerini söylemiş, vazgeçmeyecek olurlarsa, onları aforoz etmekle ve hapse atmakla tehdit etmiş.

Burada (bir parantez açıyorum) efsane açık konuşmuyor; bununla birlikte, büyük bir olasılıkla bu bölüm, Sardinya'da XV. yüzyılın ortalarına doğru kurulan, ama daha önce de bazı Fransisken keşişlerince uygulanan ve doğal olarak İspanya'dan ithal edilmiş olan engizisyona üstü kapalı bir değinidir.

Üç kardeş, rahibin tehdidine gülmüşler. Tılsımlar, sahipleri dışında kimse tarafından görülemiyormuş; bu yüzden korkmalarını gerektirecek bir şey yokmuş. Rahibin tehditlerini yinelemesi üzerine, kardeşlerden en küçüğü, çığırtmayı çalmaya başlamış; bu büyülü çalgının, üç kardeşin dışında, duyan herkesi dans ettirmek gibi bir özelliği varmış. Ve işte rahip de, istememesine rağmen, önüne geçemediği bir itkiyle gülünç bir biçimde dans etmeye koyulmuş.

Birçok kişi koşup gelmiş, ama oraya doğru yaklaşıp büyülü sesi net olarak duyunca, hepsi dans etmeye başlıyor ve bir daha duramıyormuş. Kısa sürede, çıldırmış gibi görünen, hoplayıp zıplayan, eğilip bükülen, gizemli çalgıcıdan merhamet dileyen insanlarla dolmuş yol. Ne var ki genç adam, o cehennem dansında ötekilerden daha çok eziyet çeken rahibin (tulum gibi şişman olduğu için) dans ettiğini görmekten büyük bir zevk alıyormuş ve onun bitkin bir halde yere düşüp bayıldığını görünceye kadar çalmaya ara vermemiş.

Bütün bu olanlardan sonra, üç kardeş tabanları yağlamış, ama çabucak yakayı ele vermişler, zincire vurulup bir kulenin zindanına atılmışlar.

Şu var ki, öteki mahkûmlarla ve kulenin bekçileriyle birlikte çalgı çalarak, dans ederek ve yemek yiyerek, orada da eğleniyorlarmış.

Bu yüzden, davaları hemen görülüp ölüme mahkûm edilmişler ve birkaç gün sonra darağacına götürülmüşler. Uzak köylerden de oluk oluk insan akıyormuş; kalaba-

lık topluluk, üç büyücünün asılmasını keyifle seyretmek için darağacını çepeçevre kuşatmış.

Üç mahkûm, ölüme giderlerken, oradaki yöneticilerden bir ricada bulunmuşlar: Her birinin bir dileğini yerine getirebilirler miymiş acaba? Ve bir ölüm mahkûmunun son dileği –yaşamının bağışlanmasını dilemesi dışında– geri çevrilmediğinden, üç kardeş isteklerine kavuşmuş.

İlki, yargıçlar da dahil olmak üzere, bütün kalabalığa yemek ısmarlamayı dilemiş.

Öneri, kalabalık topluluk tarafından coşkuyla karşılanmış ve genç adam hemen masa örtüsünü idam sehpasının üzerine sermiş. Tuhaf sofranın üzerinde çeşit çeşit yiyecekler, meyveler, tatlılar ve nefis şaraplar beliriyormuş.

İnsanlar çatlayıncaya kadar yiyip içiyor, ama ne kadar yer içerlerse, Tanrı sofraya o kadar nimet yağdırıyormuş.

Kısa sürede hepsi –kolluk güçleri, cellatlar, halk ve yöneticiler– daha fazla içemeyecek kadar sarhoş olmuş ve daha fazla yiyemeyecek kadar doymuş. Bunun üzerine, ikinci kardeş para dağıtma dileğinde bulunmuş. Dileği yerine getirilmez olur mu hiç! İdam mahkûmu, büyülü cüzdanı açarak, böyle olağanüstü bir şeyi hiç görmemiş olan o zavallı askerlere, köylülere ve çobanlara madeni para ve senet olarak (o zamanlar kâğıt para henüz yokmuş) büyük meblağlar dağıtmış.

Herkesin kendini çılgınca bir neşeye kaptırdığı bir sırada (yazar olarak ben, siz kadın erkek okurlar, aynısını yapardık, ciddiliğimize ve soylu bir tutum takınarak parayı küçümsememize rağmen), üçüncü kardeş çalgı çalma dileğinde bulunmuş – öylesine, âdet yerini bulsun diye. Yargıçlar ve kalabalık, gene bir iyilik beklentisi içinde, bu son dileğe yüksek sesle onay vermişler. İdam

sehpası üzerindeki genç, çalgısını çalmaya başlamış ve hemen o anda bütün sarhoş kalabalık, yargıçlar, askerler ve cellatlar çılgınca, tüyler ürpertici bir dans sergilemeye başlamışlar; birbirlerini itiyor, birbirlerine çarpıyor, kimi baygın, kimi yaralı, hatta kimi ölü halde yere seriliyormuş. Ve o korkunç kargaşa içinde, üç mahkûm tılsımlarıyla birlikte sıvışıp sağ salim kurtulmayı başarmışlar.

Monte Bardia
("Gözcü Tepesi")

Bu efsane, sekizinci ya da dokuzuncu yüzyıla uzanır. Sardinyalıların Bizans egemenliğine karşı ayaklanmasından sonra, ayaklanmaya direnemeyen Bizanslılar Cagliari'den kaçınca, ada, daha önce isyancılara önderlik eden ünlü Kral Gialeto'nun yönetiminde, bir süre kendi kendini yönetti. Ama hemen ardından Sarazenlerin saldırısına uğradı; Sarazenler, her tür akın, talan, yağma ve yakıp yıkmayla adayı mahvettiler. Adanın kıyıları her an Sarazen korsanları ve savaşçılarıyla kaynıyordu. Elbette bundan en çok zarar görenler, sahildeki köylerdi. Nuoro bölgesindeki, doğu kıyısına yakın, bununla birlikte kireçli yüksek bir dağın koruduğu büyük Dorgali köyünün halkı, hep bir grup güçlü ve yiğit adamını, aşağıdaki kıyıda kamp kurmuş olan Sarazenlerin her hareketini gözleyip önlem almak için, dağın tepesinde tutuyordu. Bir tür kuşatma söz konusuydu.

Sarazenler, herhangi bir tehlikeyle karşılaşmadan dağlara geçebilecekleri anı kolluyorlardı, ama Dorgalililer her an tetikteydi. Böylece zaman boşa akıp gidiyordu; bunun üzerine Sarazenler geri çekiliyormuş gibi yaptılar.

Bu sahte geri çekilmeye kanan, ayrıca derin dinî inançlarının gereğini yerine getirmek isteyen nöbetteki

Dorgalililer, çok önemli bir yortu günü, doğal gözleme noktalarını terk edip ayine katılmak için köye indiler. Sarazenler hemen karaya çıkıp dağa saldırdılar; ama tam köye hücum etmek üzereyken, korkuyla durup bakmaya başladılar. Rengârenk giysilere bürünmüş, ellerinde tuhaf beyaz çubuklar, haçlar, kalın sopalar ve sancaklar bulunan, sıra olmuş ilerleyen çok kalabalık bir insanlar topluluğunun Dorgali sokaklarında boy gösterip sanki dağa doğru yürümekte olduğunu görüyorlardı. Ayin alayıydı bu. Ama Sarazenler böyle yukarıdan ve uzaktan gördükleri alayı, onları kovalamaya ve püskürtmeye hazırlanan silahlı bir ordu sandılar – Meryem Ana öyle istediği için. Bu yüzden var güçleriyle kaçmaya başladılar ve içlerinden bazıları saçlarından dağdaki ağaçlara asılı kaldı. Bu yüzden bu ağaçlardan biri hâlâ "Sarazen Ağacı" adıyla bilinir.

Bu, ana tepelerinden birinin ölümsüzleştirdiği Dorgali dağlarının hoş efsanesidir ve o tepeye bu olayın anısına *Monte Bardia* ("Gözcü Tepesi") denmiştir.

Leonedda'nın Doğuşu

Yaşlı bir çoban, deniz kıyısından biraz uzakta, sürülerini otlatıyordu.

Çok, ama çok eski bir çağda, neredeyse tarihöncesi bir baharda oluyordu bu. Ama manzara bugün hâlâ hayranlıkla seyrettiğimiz manzaraydı: Dört yanı, açık mavi bir göğe doğru uzanan neredeyse siyah dağlarla çevrili, yemyeşil diri bir ova, ovanın hemen ucunda deniz. Çoban'ın kulübesi, Sardinya çobanlarının bugünkü kulübeleriyle aynıydı. Çoban da öyle; yaşlı, ama hâlâ güçlüydü, uzun saçlı, uzun sarı sakallı, siyah gözlüydü, gözlerinin çevresi kırış kırıştı ve üzerinde kaba yün ve deriden giysisi vardı.

Yaşlı adamın adı Sadur'du; genç eşiyle ve kızı Greca'yla birlikte yaşıyordu. (*Sadur* adının kökenini bilemiyorum; ama "Satürn'le ilgili" anlamına gelen modern *Sadurru* sözcüğünün bu addan türediğini sanıyorum.)

Ovada tek tük birkaç kulübe daha vardı ve birkaç çoban daha yaşıyordu.

Ufak tefek, esmer kadınları ve henüz yabani sürüleriyle bu ilk Sardinyalılar nereden geliyorlardı?

Belki babaları –onlar da– Doğu'nun kıyılarından, yağmacı tekneleriyle gelmişlerdi; onlar *da* diyorum, çünkü zaman zaman, gümüşi denizin üzerinde, bir Fenike

yelkeninin kırmızımsı kanadı beliriyor, üzerlerinde kısa gri giysiler, ayaklarında sandallar, başlarında koni biçimli bereler, bir grup soluk tenli adam kıyıya çıkıyordu. Ve bir kasırga gibi ovaya yayılıp kulübeleri ateşe veriyor, ne bulurlarsa yağmalıyorlar, koyunları boğazlıyor, sonra ağaçların altında kendilerine ziyafet çekiyorlardı.

Sadur, birkaç kez yaşamını altüst etmiş olan bu sevimsiz ziyaretçilere karşı amansız bir nefret besliyordu. Canını kurtarmak için, kadınlarla ve sürüyle, sık sık dağlara kaçıyor, kırmızı yelkenler ufukta, denizin eflatun alacakaranlığında yavaşça gözden yiterken, ovaya geri dönüyordu; ama artık iyice yaşlanmakta olduğunu acıyla görüyor ve ne yazık ki gücünün tükenmekte olduğunu hissediyordu.

Bundan sonra kadınlarını ve sürülerini kim kurtaracaktı?

Sadur, üzgün, ağılın eşiğine oturup içi huzursuzlukla dolu, denizin ışıklı çizgisine bakıyordu.

Ne var ki, bir süredir, hatta birkaç yıldır, o ilk Sardinyalı çobanların huzurunu bozacak hiçbir kötü olay olmamıştı. Yalnızca, adanın içlerinden, zaman zaman ilkel bir satıcı çıkageliyordu. Buğday, sebze, yünlü kumaş, kuruyemiş, bilezikler ve başka bronz takılar getiriyor; karşılığında, yün, bal, peynir, koyun tırnağı alıp geri dönüyordu.

Kadınlar, iki taş arasında buğday öğütüyor, ekmek pişiriyor, giysiler dikiyorlardı.

Sadur, sürülere bakıyor, gözlerini denize dikiyordu. O son yılların huzuruna rağmen, kendini rahat hissetmiyordu. Gözleri zayıflıyor, köpekdişleri dişetinin içinde sallanıyordu, elleri titremeye başlamıştı.

Oldukça üzücüydü bu. Çoğu zaman tek tesellisi, sazdan yaptığı son derece kaba ve ilkel kavalları çalmaktı. Tekdüze, ama içli, yumuşak bir ezgi yükseliyor, çıt çıkmayan ovada bir sızlanma gibi yitip gidiyordu.

Sadur, sazdan kavallarını çaldığında, bütün dertlerini unutuyordu; gözleri tatlı tatlı bakıyor, bütün vahşi görünümüne bir şefkat ve iyilik ifadesi yayılıyordu.

Yaşlı çoban, kavalın hüzünlü sesiyle, yüreğinin çok sevdiği anılarla dolduğunu hissediyor; Greca'yı güçlü kuvvetli bir delikanlıyla evlendirmeyi, onu ve annesini güçlü birisinin kanatları altına bırakmayı ve nisan güneşinde, bir meşenin altında, huzur içinde ölmeyi hayal ediyordu.

Sadur'un az çok ince birçok kavalı vardı ve ne zaman kaval çalsa, hepsini teker teker deniyordu.

Her birinin kendine özgü bir sesi vardı ve Sadur her birinden farklı ezgiler çıkarabiliyordu.

Şimdi, yaşamının son yılında, başından şu olay geçti:

Mayıs ayıydı; bir gün, denize yakın bir yerde dururken, dehşet içinde, kıyıdan biraz uzakta Fenike yelkenlerini fark etti.

Tir tir titreyerek, kızıyla eşine koşup onlara şöyle dedi:

"Eyvahlar olsun, yıllardır korktuğum şey başıma geliyor. Kurtulmamızın tek yolu var. Siz ikiniz, sürünün büyük bir bölümüyle birlikte kaçın; hani şu bildiğiniz gizli yere doğru yollanın. Ben on beş yirmi koyunla burada kalacağım; benim burada yalnız yaşadığımı sanıp ziyafetle oyalanacaklar. Bu arada, siz canınızı kurtarmış olursunuz, onlar adadan ayrıldıktan sonra, yeniden bir araya geliriz."

Kadınlar bir yandan ağlayıp bir yandan sürünün büyük bölümünü tepelere doğru sürerek yola çıktılar; yaşlı adam orada kaldı. Gözleri neredeyse hiç görmüyormuş gibi davranıp kaval çalmaya koyuldu.

Fenikeliler yaşlı çobanı böyle, görünürde sakin buldular ve onun, yakındaki çayıra dağılmış birkaç koyunla yalnız yaşadığını sandılar. Sadur'un öngördüğü gibi,

aşağıda oyalandılar. Kulübeyi, her yanını iyice aradıktan sonra, onu çatmakta kullanılmış dallarla ateş yakmak için yıktılar, koyunları boğazlayıp kendilerine ziyafet çektiler. İçlerinden bazıları, Sadur'u bağlayıp sopayla dövmek istiyorlardı, ama grubun reisi –kokulu yağla yağladığı uzun simsiyah saçlarıyla solgun görünümlü bir genç– karşı çıktı. Ziyafet sona erince, tek başına gelip, yaşlı adama çalmasını buyurdu. Sadur, kavallarını alıp çalmaya başladı. Genç reis, dikkatle, düşünceli ve neredeyse üzgün, dinlemeye koyuldu.

Birden tuhaf bir fikre kapılıp, Sadur'a bütün kavallarını birlikte çalmasını emretti.

"Nasıl yapacağım?" dedi yaşlı adam.

"Çal işte, yoksa adamlarıma dövdürürüm seni."

Bunun üzerine, yaşlı adam tel işini görebilecek otlar aradı ve kavallarını yan yana dizip birleştirdi, ilk Sardinya *leoneddas*'ını oluşturdu. Birkaç kez denedi, sonunda hüzünlü, ahenkli, sesi ölçülü bir ezgiyi ustaca çalmayı başardı.

Bol bol yiyip içtikten sonra, üzerlerine bahar öğlelerinin rehaveti çökmüş olan Fenikeliler, çimene uzanmış dinliyor ve o sesle birlikte büyük bir tatlılığın bedenlerine yayıldığını hissediyorlardı.

Özellikle genç reis büyülenmiş gibi duruyordu. Yavaş yavaş uykuya daldı; oradan daha güzel bir yerde hiç bulunmamış, böyle nefis bir uykuyu hiç tatmamış gibi bir his vardı içinde.

Uyandığında, yaşlı adama: "Dile benden ne dilersen," dedi; yapabileceği bir şeyse, dileğini yerine getirecekti. Sadur titreyip şöyle dedi:

"Dinle, öyleyse. Bir eşim, eline erkek eli değmemiş bir kızım var. Onlara rastlarsan, el sürme."

"Onlara buraya dönmelerini söyleyebilirsin," dedi reis, "sizi artık kimse rahatsız etmeyecek."

Bu arada, kulübeyi yeniden yaptırdı ve eşiyle kızını aramaya giden yaşlı adamın geri dönmesini bekledi.

Birleştirilmiş kavalların sesini bir kez daha duymak ve otların üzerinde bir kez daha uyumak istiyordu.

Sadur, eşi, kızı ve sürülerle geri döndü; yaşlı adam bir kez daha çaldı, genç reis uykuya daldı.

Uyandığında, Greca'yı gördü ve bulunduğu yer daha da güzel göründü gözüne.

"Kızını bana vermek ister misin?" dedi yaşlı adama. "Onunla evlenip arkadaşlarımla burada kalacağım."

Böylece, Sardinya'da ilk Fenike kolonilerinden biri kurulmuş oldu ve yaşlı Sadur, sazdan kavallarının hepsini birlikte çalmaya devam etti.

Başmelek Aziz Mikâil

Yumurta satıcısı Biròra Portale Teyze, elinde bir sepet yumurtayla Orotelli'den Nuoro'ya yolculuk ediyormuş.

İnci gibi saf ve ışıklı bir ağustos gecesiymiş. Göz alabildiğine uzanan anız tarlalarının üzerine mehtap vuruyor, ışığı her yere eşit şekilde dağılıyormuş; gök neredesye sabah olduğu gibi maviymiş ve yalnızca doğuda ufuk sisli görünüyor, denizden yükselen bulutları andıran dağları örtüyormuş.

Biròra Teyze, gideceği yere yürüyerek gittiği için gece yolculuk ediyormuş; yürüyerek gitmesinin nedeni de, sattığı yumurtalardan kazandığı paranın, atla yolculuk etmesine elvermeyecek kadar az olmasıymış.

Düşünsenize, yaptığı işin gerçekten de kırılgan bütün sermayesi, başının üzerinde taşıdığı o hasır sepetin içinde duruyormuş: İki yüz yumurta. Biròra Teyze, her üç günde bir, iki yüz yumurta satın alıyor, onları sepetin içine, samanın arasına yerleştiriyor ve Nuoro'ya doğru yola koyuluyormuş. Kazandığıyla topu topu üç gün geçinebiliyormuş.

Yıllardır, ama yıllardır bu mesleği yapıyormuş. Yumurta satma bahanesiyle arada bir dilencilik de ettiği Nuoro'da, herkes onu tanıyormuş, bir ağustos gecesi

başına gelen tuhaf olay yüzünden daha da tanınır hale gelmiş.

Dediğimiz gibi, yola düşmüş, anızların arasında uzayıp giden patikalardan yürüyerek mehtabın aydınlattığı ovayı geçiyor, öylesine hüzünlü bir şiirsellikleri olan, tamamıyla boşalmış ve ıssız ağılların içinden ilerliyormuş.

Ne düşünüyormuş? Söylemesi biraz zor, çünkü düşünceleri birbiriyle bağlantılı değilmiş. Daha çok, bölük pörçük düşünceler, parça parça basit fikirlermiş bunlar ve renksiz bir fonun içinde yitip gidiyorlarmış.

Zaten hiçbir zaman neşeli bir kadın olmamış olan Biròra Teyze, o gece büyük bir üzüntü duyuyormuş; kendisini yorgun hissediyormuş, uykusu varmış ve dinlenemiyormuş. Yorgunmuş, otuz yıldır süren ve hiç bitmeyen o yolculuktan yorgun.

Ayrıca, içinde yakın bir tarihte bir felaket olacak gibi bir his varmış, ama bunun bu kadar çabuk, böyle, on dakika sonra, yüz adım, on adım sonra, başına geleceğini hayatta tahmin etmezmiş. İşte, tarlalardan anayola çıkan küçük bir tepeyi çıkarken, yaşlı satıcı kayıp düşmüş. Pat! diye ses çıkarmış sepet ve yumurtalar çatırdamış, bir ıslak saman ve beyaz kabuk seli basmış küçük tepeyi.

Yaşlı kadın yeniden ayağa kalkmış, kafasına topuzla vurulmuşçasına sersemlemiş ve rengi atmış bir halde, çevresine bakınmış. Tepeye oturup on yaşındaki bir kız çocuğu gibi için için ağlamaya başlamış.

Birkaç dakikadır, böyle acısına gömülmüş, ağlıyor, yüksek sesle yakınıyormuş ki, arkasında yüksek bir sesin gürlediğini işitmiş.

"Kadın!" diyormuş ses, "Ne geldi başınıza? Gözyaşlarınızla niçin sakin gece yolcularını korkutuyorsunuz?"

Yaşlı kadın bakmış ve yolun kenarında dikilmiş duran, ay ışığının kuşattığı, şık giyimli, çok yakışıklı bir delikanlı görmüş. Omuzunda işli bir tüfek tutuyor, tüfeğin

süslü namlusu ay ışığında parlıyormuş.

Birôra Teyze, gencin bir avcı olduğunu sanmış ve başına gelen talihsiz olayı anlatmış ona.

"Otuz yıldır," demiş, "otuz yıldır, bir parça ekmek uğruna gece gündüz yolculuk ediyorum. Ah, ne talihsizmişim! Daha önce bir kez olsun düşmemiştim, ama artık yaşlanıyorum, bacaklarım tutmuyor, ayakta uyukluyorum. Ne yapacağım ben şimdi?"

"Akrabanız yok mu?"

"Kimsem yok, hiç kimsem. Vahşi hayvanlar gibi yalnız yaşıyorum. Sadaka dilendiğimde: 'Niçin çalışmıyorsun?' diyorlar bana. Ah, demek bilmiyorlar, yeryüzündeki başka herhangi bir canlıdan daha çok çalıştığımı! İşte, ayaklarımı görüyor musun? Ayaklarımı görmek ister misin, genç avcı?"

Ve iki eliyle bir ayağını tutup, tabanını yabancı gence doğru çevirmiş. Delikanlı eğilip bakmış ve o çatlaklar içindeki, yer yer kana bulanmış zavallı ayak tabanının adeta kalın bir meşine dönüştüğünü görmüş.

"Korkunç bir şey," diye mırıldanmış sanki kendi kendisiyle konuşurcasına, "zavallı yaşlı bir kadının böyle yürümesi."

Birôra Teyze, yabancı yolcunun merhametinden yararlanma fırsatını kaçırmayacak kadar kurnazmış, genç adamın ona yüklü bir sadaka vermesini umuyormuş, o yüzden başından geçen talihsizlikleri, biraz da abartarak yeniden anlatmaya koyulmuş. Genç adam, düşünceli dinliyor, sevimli bir gamzesi olan çenesini çimdikliyormuş. Birden, uzaktan, yolun sessizliği içinde, nal sesleri duyulmuş. Yabancı genç, dikkat kesilerek dinlemiş, bu arada ceketinin iç cebinden cüzdanını çıkarıyormuş. Aniden bir banknot alıp yaşlı kadına vermiş, cüzdanını cebine koyup ortadan yok olmuş. Sanki yer yarılıp içine girmiş; Birôra Teyze, içinde tuhaf bir korku hissetmiş, ama derin

bir sevinçle iç içe geçmiş, esrarengiz bir korkuymuş bu. Farkına bile varmadan, kavuşturduğu ellerinin arasında kâğıt parayla, diz çökmüş halde bulmuş kendisini.

"O bir melekti," diye düşünüyormuş, "Başmelek Aziz Mikâil'di. Tanrı'ya şükürler olsun. O, çaresiz yoksulları hiç yalnız bırakmaz. Bu, öyle ya, yirmi beş liretlik bir banknot; kurtuldum, yaşlılığım güvence altında. Başmelek Aziz Mikâil'e hamdolsun. Oydu! Evet o!"

Dizleri üzerinde sürünmüş, yabancı adamın ayak bastığı yeri öpüp dua etmiş.

Oradan atla geçen ve kadının bayıldığını sanan iki köylü, bu durumda bulmuşlar yaşlı kadını. Ona seslenmişler ve içlerinden biri atından inmiş. Yaşlı kadın ayağa kalkıp olanları anlatmış; Başmelek Aziz Mikâil'i gördüğünü ve onun kendisine sadaka verdiğini söylemiş. Kadının deli olduğunu sanmış ve banknotu göstermesini istemişler; hayrete düşerek, bunun yüz liretlik bir banknot olduğunu söylemişler ona.

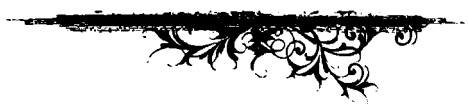
Sonra çekip gitmişler.

Yüz liret! Yaşlı kadın sahiden delirdiğini zannetmiş; aynı anda hem gülüp hem ağlamaya başlamış, göğsüne vuruyor, kendini yere atıyor ve yabancı gencin durduğu yeri bir daha, bir daha öpüyormuş.

Bir süre sonra, yumurta satmaya devam eden, ama artık atla dolaşan Birora Teyze, Nuoro'da tesadüfen Ağır Ceza Mahkemesi'nin önünde bulmuş kendisini. Adam öldürme, silahlı soygun, kan davası ve hırsızlıkla suçlanan bir haydutun ünlü davası görülüyormuş. Yaşlı satıcı da içeriye girmiş ve meraklılar kalabalığına karışmış. Birden, bu kalabalığın içinden çığlıklar, nidalar, homurtular yükselmiş. Nedir, ne oluyor? Acımasız haydut dedikleri kişinin, Başmelek Aziz Mikâil olduğunu gören yaşlı kadının çığlıklarıymış bunlar.

İyi Öğüllerin Meryemi

Bugün, küçük dostlarım,[1] sizi çok, ama çok duygulandıracak bir öykü anlatmak istiyorum. Duygulanmayacak olursanız, kabahati kesinlikle bende ya da anlattığım şeylerde aramayın, taş yürekli olduğunuz içindir.

Bir varmış bir yokmuş, Sardinya'nın sizin uğramadığınız, belki de hiç uğramayacağınız bir köyünde, kötü bir adam varmış, Tanrı'ya inanmıyor, yoksullara asla sadaka vermiyormuş.

İspanyol kökenli olduğu için adı Don Juanne Perrez olan bu adam, iblis kadar çirkinmiş.

Çok büyük, ama kara ve gizemli, yüz bir odalı bir evde oturuyormuş; hizmetini görmesi için, Mariedda adlı on beş yaşındaki kız yeğenini de yanında tutuyormuş.

Amcası ne kadar kötü, çirkin ve dinsiz ise, Mariedda da o kadar iyi, güzel ve dinine bağlı bir kızmış. Bütün Sardinya'nın en güzel siyah saçları ondaymış ve gözlerinden biri sabah yıldızını, öteki akşam yıldızını andırıyormuş.

Don Juanne, Mariedda'dan nefret ediyormuş; zaten

1. Bu efsane, ilk kez, bir "Çocuk Kitapları" dizisinden çıkmıştır. (Ç.N.)

onun yeryüzünde nefret etmediği canlı yokmuş ki! Elinden gelse, kızın güzel iri gözlerini oyarmış, ama içindeki son vicdan kırıntısından ötürü, ona zarar vermek istemiyormuş. Gene de, yeğeni on beş yaşını doldurduğunda, onu köydeki çirkin bir adamla evlendirip başından savmayı düşünmüş.

Ama Mariedda bu mutsuz evliliğe razı olmak istememiş ve köyün çirkin adamı, aşağılayıcı reddin intikamını almak için, bir gece Don Juanne'nin bahçesindeki bütün bitkileri söküp Mariedda'yla amcasının yaşadığı evin önüne bir çift boynuzla iki kocaman kabak koymuş; ayrıca, her gece pencerelerinin altından geçip edepsiz şarkılar söylüyormuş.

Don Juanne'nin öfkesini ve o andan itibaren zavallı Mariedda'ya duymaya başladığı nefreti tarif etmemiz imkânsız. Şunu söyleyelim yeter; bir gün kızı evin en uzak odasına götürüp şöyle demiş:

"Predu Concaepreda'yı ('Taş Taşkafa') kocan olarak istemedin. Tamam! Ama mutlaka evlenmen gerektiğine göre, hazırlan, benimle evleneceksin!"

Zavallıcık, deyim yerindeyse, donakalmış, sonra haykırmış:

"Böyle bir şey nasıl olur? Siz amcam değil misiniz? Ne zamandan beri amcalar yeğenleriyle evlenebiliyorlar?"

"Sus bakalım, oynak kız! Papadan iznim var benim, istediğim kişiyle evlenebilirim, hem de rahip gerekmeden. Ve kimi seçer, kimi beğenirsem, onunla evlenmeye karar veririm. Sen kendi işine bak. Ya köydeki adam, ya ben. Karar vermen için bir gece süre tanıyorum sana."

Ve Mariedda'yı odaya kilitleyip çekip gitmiş.

Mariedda yalnız kaldığı an, ağlamaya ve kendisine yardım edip ilham vermesi için İyi Öğütlerin Meryemi'ne yürekten dua etmeye başlamış.

Ve işte, gece olur olmaz, her yanı ışık saçan, üzerin-

de saten giysisi, beyaz tülü, mavi harmanisi, başında İspanya Kraliçesi'ninkini andıran altın tacıyla çok güzel bir kadın belirmiş genç kıza.

İçeri nereden girmiş acaba?

Mariedda buna bir açıklama getirememiş ve ağzı açık, güzel Hanım'a bakarken, o, keman sesini andıran sesiyle şöyle demiş:

"Ben, İyi Öğütlerin Meryemi'yim ve duanı işittim. Dinle, Mariedda: Amcandan sekiz gün süre iste. Bu sürenin sonunda kararından vazgeçmezse, gene beni çağır. Hep iyi olmaya devam et, o zaman senden yardımımı ve öğüdümü hiç eksik etmem."

Bunu söyledikten sonra, odaya ay ışığı gibi bir ışık ve yasemin kokusu bırakarak yok olmuş.

Sevincinden havalara uçan Mariedda, bütün gece dua etmiş ve ertesi gün amcasından sekiz gün süre istemiş. Don Juanne, istemeye istemeye de olsa, bu süreyi tanımış ona; bu arada, kaçmasın diye, Mariedda'yı hâlâ mehtabın aydınlattığı, yasemin kokusunun duyulduğu o uzak odada kilitli tutuyormuş. Ne var ki, sekiz günlük süre sona erince, genç kıza kararını verip vermediğini sormuş, çünkü ertesi gün onunla mutlaka evlenmek istiyormuş.

Tek başına kalan Mariedda ağlamaya ve dua etmeye başlamış, ama hemen o Göksel Kadın yeniden belirmiş; bu kez üzerinde altın sırmalı kumaştan bir giysi ve başında Fransa Kraliçesi'ninkini andıran inci bir taç varmış.

"Uyu, Mariedda, korkma," demiş kıza bülbül sesini andıran sesiyle. "Hastaları iyileştirme gücü olan bu tespihi al ve başına talihsizlik gelmesini istemiyorsan, talihliyken beni unutma."

Ve odaya bahar mevsimindeki seher ışığı gibi bir ışık ve karanfil kokusu bırakarak yok olmuş.

Mariedda, tek kelime bile edememiş. Umutlu ve

coşkulu, Tanrısal Kadın'ın ona bıraktığı sedef tespihi öpmüş, boynuna takmış ve ertesi gün neler olacağını düşünmeden sakin sakin uyumuş.

Ama ertesi gün bataklığın yanındaki bir çalılığın altında uyanmış ve hemen onu oraya, uykusu sırasında, Kutsal Koruyucu'nun götürmüş olduğunu düşünmüş.

Ayağa kalkıp her zamanki duasını etmeye başlamış, sonra nefis sabahın pembe sisleri arasında uzaktan fark ettiği bir şehre doğru yola koyulmuş.

Yürümüş, yürümüş, küçük bir balıkçı görmüş; oltası omuzunda, yalınayak balıkçı, çevredeki küçük mavimsi su birikintilerinde balık avlamaya gidiyormuş. Mariedda ona sormuş:

"Güzel balıkçı, şu şehrin adı nedir söyler misiniz lütfen?"

Balıkçı karşılık vermemiş, onun yerine şarkı söylemeye koyulmuş:

Yılanbalığı tutar, avlarım kazı;
Othoca[1], oradaki şehrin adı.

"Güzel," diye düşünmüş Mariedda, "Oristano'ya gelmişim."

Yürümüş, yürümüş, şehre girmiş ve hemen hizmetçi olarak çalışabileceği bir ev aramaya koyulmuş; ama boşuna. Üç gün üç gece, o kapı senin bu kapı benim dolaştıktan sonra, açlıktan ve yorgunluktan neredeyse ölmek üzere olduğu halde, hâlâ koruyucusu kadını bulamamış. Ama umudunu yitirmiyor ve dua ediyor, hep dua ediyormuş İyi Öğütlerin Güzel Meryemi'ne, ona yardım etmesi için.

1. Oristano'nun eski adı. (Ç.N.)

Şimdi, dördüncü günde, kralın sarayının önünden geçerken, yüzleri solgun ve acı içinde birçok insanın alçak sesle konuştuğunu görmüş.

"Güzel asker," diye sormuş diğerleri gibi üzgün olan genç bir askere, "neler oluyor?"

"Arboréa Yargıcı'nın oğlu ölmek üzere ve hiçbir hekim derdine çare bulamıyor."

Yargıç, Arboréa Kralı'ymış; dolayısıyla, oğlu, veliaht prens olup, bütün Sardinya'nın en yakışıklı şövalyesiymiş.

Acı haber Mariedda'yı sarsmış ve ölüm döşeğindeki prens için tam bir Meryem Ana duası okumak üzereymiş ki, tespih tanelerine dokununca, bu tespihin hastaları iyileştirme gücü olduğunu sevinçle hatırlamış.

Hiçbir şey söylemeden, kalabalığın arasından geçip kralın sarayına girmeyi başarmış; ama bir muhafız birliğinin komutanı onu durdurmuş, kibirli bir edayla ona ne istediğini sormuş.

"Don Mariano'yu, hasta prensi iyileştirmeye geldim," demiş kız alçakgönüllülükle. "Ölüm döşeğinde olanları bile iyileştiren olağanüstü bir ilacım var."

Bunun üzerine, kibirli komutan onu Yargıç'a takdim etmiş ve Mariedda, sakalı dizine kadar uzanan yaşlı krala aynı sözleri yinelemek zorunda kalmış. Yargıç, tanımadığı bu küçük kızın güzelliğinden, özellikle de vaadinden duygulanmış, ama ona şöyle demiş:

"Dikkatli ol, yıldız gözlü kız, bizi aldatacak olursan, kelleni uçururuz."

"Peki, ya prensi kurtarırsam?"

"O zaman, dile bizden ne dilersen."

Bunu söyledikten sonra, bizzat kral, Mariedda'yı ölmekte olan prensin yanına götürmüş. Tam zamanında yetişmişler. Biraz daha geç kalsalar, her şey sona erecekmiş.

Don Juanne Perrez'in yeğeni, tespihi prensin boynuna dolamış ve yatağın önünde serili duran geyik postunun üzerine diz çökerek, yürekten dua etmiş.

Bunun üzerine, orada bulunan herkes, yüzleri bembeyaz ve şaşkınlık içinde, olağanüstü bir mucizeye tanık olmuşlar.

Don Mariano yeniden gözlerini açıyormuş, o uzun kirpikli güzel ela gözlerini. Yavaş yavaş yanakları, sarayın bahçelerindeki zakkum çiçekleri gibi pembeleşmiş; yüzü canlanıp aydınlanmış; gülümsemiş; ayağa kalkıp şöyle demiş:

"Babacığım, yeniden doğuyorum ben. Kim kurtardı beni?"

Yargıç sevincinden ağlıyormuş, o kadar ağlıyormuş ki, yağmurun ıslattığı bir ağaç gibi, damla damla gözyaşı akıyormuş sakalından.

"İşte!" diye karşılık vermiş, rahat bir soluk alan Mariedda.

"Sen bir peri olmalısın," demiş prens kızı kucaklayarak. "Gözlerinde aya has bir ışık var. Benim gelinim olacaksın."

Gerçekten de kısa bir süre sonra, yani Mariedda'ya Fransa'dan ve Flandr'dan, pek çok altın ve gümüşle işli oldukları için kendiliklerinden dik duran sırmalı giysiler, tüller ve harmaniler gelir gelmez, genç kız Arboréa Kraliçesi olmuş.

Ve o kadar mutluymuş ki, İyi Öğütlerin Meryemi'nin tavsiyesini –yani, iyi talihte de, ona dua etmesi ve onu hep hatırlaması gerektiğini– unutmaya başlamış.

Bir yıl sonra, Göksel Koruyucusu'nu tamamen unutmuş Mariedda. Mucizevi tespih, sarayın şapelinde, öteki kutsal emanetler arasında asılı duruyormuş ve Kraliçe şapele seyrek olarak iniyor, onun yerine zamanını şenlikler, avlar, şövalye müsabakaları arasında, ayrıca Arboréaların

sarayından hiç eksik olmayan saz şairlerinin şarkıları, lavtaları ve utları arasında geçiriyormuş.

Ne var ki, olan olmuş ve İspanyollar Arboréa Krallığı'nı işgal etmişler ve Mariedda'nın kocası Don Mariano, toprağını savunmak, işgalcileri kovmak için ordusuyla birlikte yola çıkmak zorunda kalmış. Yola çıkmış; yakında güzel bir küçük prensin annesi olacak olan Mariedda'yı orada bırakmış.

Kırmızı bellemeli iri beyaz atına binmeden önce, "Elveda, tatlı arkadaşım," demiş Mariedda'ya, onu alnından öperek, "gönlünü ferah tut ve geri döndüğümde yakışıklı ve güçlü yeni bir minik prensle karşıla beni, tıpkı..."

"Tıpkı senin gibi, yakışıklı arkadaşım!" diye karşılık vermiş Mariedda gururla.

Savaş sırasında, Don Mariano uzun süre başkentinden, yaşlı babasından, eşinden uzak kalmış; bu arada, eşi, o yola çıktıktan birkaç ay sonra, çok güzel bir bebek dünyaya getirmiş. Bu bebek pespembeymiş ve çiçekleri andıran minicik elleriyle minicik ayakları varmış.

Ama bilmelisiniz ki, Kraliçe Mariedda'nın bütün mutluluğunu mahvetmek için çok güzel bebeğin doğum gününü sabırsızlıkla bekleyen birisi varmış.

Don Juanne Perrez'miş bu kişi. Dinleyin şimdi.

Yeğeni yanından ayrıldıktan sonra, Juanne ondan delice nefret etmeye başlamış, ondan intikam almaya yemin etmiş. Ama Logudoro'da ve komşu topraklarda yaptığı bütün araştırmalardan eli boş dönmüş. Yıldız gözlü kızı ne gören varmış ne de hakkında bir şey işiten. Ve Don Juanne, haince bir sevinçle, kızı şeytanın alıp götürdüğüne inanmaya başlıyormuş ki, prensin düğünü vesilesiyle düzenlenen şenliklere katılmak üzere Oristano'ya gittiğinde, şaşırarak ve öfkeye kapılarak gelinin Mariedda olduğunu görmüş!

Peki, o ne yapmış? Köyüne dönmüş, elinde ne var ne yok satmış, hatta intikamında yardımcı olması için ruhunu bile şeytana satmış ve uzun ak sakalı ve siyah cüppesiyle hekim kılığına bürünmüş. Böyle giyinmiş, çünkü eski bir kitapta, çok eski çağlardaki bir hekimin, Klaudios Galenos'un böyle giyindiğini okumuş. Don Juanne Perrez, bu kılık değiştirmiş haliyle, yeniden Oristano'ya gitmiş; Almanya'dan gelen, Regensburg'da tıp öğrenimi görmüş olan bir hekim süsü vermiş kendine.

Ve ne yapıp edip kendini saray hekimi olarak kabul ettirmiş. Mariedda onu tanımamış bile. Bu yüzden, yukarıda sözünü ettiğimiz güzel mi güzel bebeği doğduğunda, sahte hekimi çağırmışlar; işte intikam almak için bu fırsatı kollayan sahte hekim, o güzelim bebeği saklamış, onun yerine yanında hazır tuttuğu, kara, çirkin ve uyuz bir köpek yavrusunu geçirmiş ustaca. Ve bu alçakça eylemi öyle ustalıkla yapmış ki, Mariedda bile farkına varmamış.

Don Juanne güzel bebeği öldürmemiş, ama ölsün diye aç bırakmış; bu yüzden, bugün hâlâ, Sardinya'nın birçok yerinde, açlık bu olaya göndermeyle *Monsiù Juanne* (Bay Juanne) olarak adlandırılır.

Bu arada, kralın sarayında insanlar, böyle bir şeye ömürleri boyunca hiç tanık olmadıkları için, çok büyük bir acı ve korku içine gömülmüşler, Mariedda'nın da üzüntü ve aşağılanmışlıktan ötürü ateşi çıkmış. Kara, çirkin ve uyuz bir köpek yavrusunun annesi, aşağı tabakadan birisi olsa, eh o zaman, yapacak bir şey olmazmış; çünkü o dönemde şeytanla evlenen cadılar varmış ve bu korkunç evliliklerden köpek ve akrep yavruları da doğabiliyormuş. Ama pek çok altın ve gümüşle işli oldukları için kendiliklerinden dik duran sırmalı giysiler giyen bir kraliçe söz konusu olunca, işler değişiyormuş!...

İşte böyle! Bir mektupla durum Don Mariano'ya

bildirilmiş; o da hayatı boyunca ilk kez üzüntüsünden ağlamış. Belki de Mariedda'yı bağışlayacakmış; ama İspanyol ordugâhında yayılan haber, düşman prensin aleyhine öyle gülüşmelere ve alaylara yol açmış ki, Mariano öfkesinden kudurup vekilharcına, kraliçeyi doğurduğu küçük canavarla birlikte hemen alıp uzağa, çok uzağa, geri dönemeyeceği bir yere götürmesini, çünkü ondan tiksindiğini yazmış.

Vekilharç emre uymuş ve bir gece, zavallı Mariedda'nın uzağa, çok uzağa, ıssız ve sessiz bir kırlık alana götürüldüğü görülmüş. Kollarının arasında, büyük bir sevgiyle bağlandığı köpek yavrusunu sıkı sıkı tutuyormuş.

Issız ve sessiz kırlarda tek başına kalan Mariedda, o korkunç umutsuzluk anında, en sonunda geçmişini hatırlamış, İyi Öğütlerin Meryemi'ni hatırlamış ve yere yığılıp, ağlamaya, merhamet ve bağış dilemeye başlamış.

Bunun üzerine, Don Juanne'nin karanlık ve uzak odasındaki gibi, işte altından büyük bir ışık oluşuvermiş ve ışığın içinde beyaz giysisi, mavi harmanisi, İspanya Kraliçesi'ninkini andıran tacıyla Meryem belirmiş.

"Mariedda, Mariedda," demiş zavallı dertli kızı teselli eden çok tatlı bir sesle, "sen beni unuttun, bu yüzden de başına bu talihsizlik geldi. Ama ben dertli insanları terk etmem ve acı çekenlerin annesiyim."

Mariedda, alnı yerde, ağlıyor, dua ediyormuş.

"Mariedda," diye devam etmiş Meryem, "yola düş ve yürüyebildiğin kadar yürü. Bir ev bulacaksın. Senin olacak o ev ve hiçbir eksiğin olmayacak. Günün gelinceye kadar orada yaşa ve bir daha beni unutma."

Bunu söyledikten sonra yok olmuş. Issız kırların üzerine, doğmakta olan güneşin ışığı vurmuş, bitkiler çiçek açmış, dereler parıldıyormuş; havaya hoş bir nane kokusu yayılmış ve sarı gagalı bir dizi karatavuk yakındaki bir duvarın üzerinde ötmüşler.

Alnını yerden kaldırdığında, Mariedda kollarının arasında artık kara köpek yavrusunu değil, pespembe, güzeller güzeli, minik elleriyle minik ayakları çiçekleri andıran bir bebek bulmuş. Bir an, o çok güzel bebekle saraya dönmeyi düşünmüş; ama İyi Öğütlerin Meryemi'nin sözleri zihnine kazılı duruyormuş ve derhal, aniden çiçeklenen geniş ovanın içinden yürümeye koyulmuş.

Yürümüş de yürümüş, saatler sonra, portakal ağaçlarının ve güllerin olduğu küçük bir orman içinde gizli, güzel bir kır evinin karşısında bulmuş kendisini. Portakal ağaçlarından kalın altın toplar sarkıyormuş ve güllerden büyük mercan çiçekler uç veriyormuş. Mariedda kapıya vurmuş.

Ateş kırmızısı bir etek, altın sırmalı yeşil bir korse giymiş, başında uzun beyaz bir başörtüsü olan bir hizmetçi kapıyı açmış, dizlerini kırıp selam vererek şöyle demiş:

"Beklediğimiz hanım siz misiniz?"

"Evet," diye karşılık vermiş Mariedda gülümseyerek.

Gerçekten de, o günden sonra, portakal ağaçları ile güller arasında gizli duran o küçük yeşil evin hanımı Mariedda olmuş.

Evin yakınından hiç kimse geçmiyormuş; dünya uzakmış, çok uzak, gene de evde hiçbir şey eksik değilmiş. Altındanmış gibi duran ekmek; gümüştenmiş gibi duran su; kanı andıran şarap; inci bir salkım gibi duran üzüm; mercanı andıran et; amberi andıran zeytinyağı; topazı andıran bal; karı andıran süt her zaman bulunuyormuş. Gereken başka her şey varmış. Mariedda mutluymuş; hep dua ediyor, vaat edilen günü bekliyormuş, o gün sevdiği kocasını yeniden görebileceğini umuyormuş. Bu arada, adı Consiglio ("Öğüt") olan güzel mi güzel çocuk, küçük ormandaki küçük portakal ağaçları gibi büyüyor, gülüyor, tahta atlar üzerinde koşturuyormuş;

bu atlara, kuyruktan ibaret olsalar da, çok hızlı dönüşler yaptırıyormuş.

Aradan beş yıl geçmiş. En sonunda, bir gün, yeşil evin yakınından bir grup avcı geçmiş. O ıssız kırlarda yolunu yitirmiş olan avcılar, Mariedda'dan kendilerini eve kabul etmesini rica etmişler.

Yolunu yitirmiş o avcıların başındaki kişinin kocası olduğunu gördüğünde, Mariedda'nın kalp atışını, şaşkınlığını ve sevincini düşünün!

"İşte, o gün geldi!" diye düşünmüş titreyerek. Ama onu tanımamışlar, çünkü çok değişmişmiş ve giysisi farklıymış. Ne var ki, avcıları hoş bir biçimde ağırlamış; aralarında şeytanın hekimi Don Juanne de varmış.

Herkes Mariedda ile Consiglio'nun konukseverliği ve güzelliği karşısında büyülenmiş. Sofrada, evin hanımının yanında oturan Don Mariano, ona talihsizliğini anlatmış ve aldığı acımasız karara pişman olduğunu, zavallı eşini Sardinya'nın bütün dağlarında ve vadilerinde arattığını, onu bulamadığı için yeryüzünün en mutsuz insanı olduğunu, kahredici pişmanlıklar ve anılarla yaşadığını söylemiş.

Mariedda, bu anlatılanlar karşısında yumuşamış ve avcılar yola çıkmadan önce kimliğini açıklamaya karar vermiş.

Bu arada, Tanrı'nın adaletinin nasıl en küçük şeylerde kendini açığa vurduğunu gösteren şu olağanüstü olay olmuş. Dinleyin: Sofra takımları arasındaki küçük bir altın kaşık yere düşmüş. Sandalyelerin arasında oyun oynayan Consiglio, kaşığı alıp sofranın altına girmiş; öylesine oyun oynarken, kaşığı Don Juanne'nin işli maroken ayakkabısının içine koymuş. Sonra oradan ayrılmış ve hizmetçi kadın çocuğu yatağına yatırmış.

Sofra toplandığında, altın kaşığın olmadığını fark etmişler ve hiçbir yerde bulamamışlar.

"Soylu efendim," demiş bunun üzerine Mariedda prense, "ben sizi ve şövalyelerinizi evimde ağırladım. Karşılığını böyle mi ödüyorsunuz?"

Ve hiç kuşku yok ki avcılardan birinin çalmış olduğu altın kaşık meselesini anlatmış.

Don Mariano öfkesinden küplere binmiş ve kılıcını çekerek bağırmış:

"Şövalyeler! Birisi buradan bir şey çalmış. Suçunuzu itiraf edin, yoksa çok pişman olursunuz!"

Hepsi inkâr etmişler; Don Mariano sözünü sürdürmüş:

"Pekâlâ, sayın baylar! Üzerinizi tek tek ben arayacağım, bu soylu hanımın konukseverliğine böyle karşılık veren haysiyetsiz hainin vay haline! Kılıcımla delik deşik edeceğim onu."

Bunu söyledikten sonra hemen eyleme geçmiş. Bütün avcıların üzerini aramış ve altın kaşığı Don Juanne' nin işli maroken ayakkabısının içinde bulmuş. Juanne' nin itiraz edip masum olduğunu söylemesi işe yaramamış.

"Bayım," demiş ona prens, "kendi elimle öldüreceğim sizi."

Ve tam onu öldürmek üzereyken, adama acıyan Mariedda, onun bağışlanmasını istemiş ve kim olduğunu açıklayarak prensi büyük bir sevince boğmuş.

Bu sahne karşısında duygulanan Don Juanne, hayatını kurtaran yeğeninin ayakları önünde diz çöküp suçlarını itiraf etmiş.

Mariedda ile prens Don Juanne'yi bağışlamışlar; yalnız kalarak tövbe etmesi ve günahlarının cezasını çekmesi için, ömrünün sonuna kadar portakal ağaçlarıyla güller arasında gizli duran yeşil kır evinde yaşamaya mahkûm etmişler onu. Don Juanne'nin gerçekten tövbe edip etmediğini bilmiyoruz, ama bir daha oradan ayrıl-

madığını biliyoruz. Mariedda, tahta atıyla Consiglio, hizmetçi giysisi ve başörtüsüyle hizmetçi kadın ve öteki bütün avcılar, saraya dönmüş, büyük kutlamalarla karşılanmışlar, orada uzun, mutlu bir ömür sürmüşler. Su birikintilerinin yanından geçtikleri sırada, Mariedda'nın Oristano'ya ilk gelişinde şarkı söylemiş olan balıkçı, şimdi şu şarkıyı söylüyormuş:

Ey havada uçup duran,
Bana eşlik ederek
Bir gidip bir geri gelen kuşlar:
Barışmış kraliçeyle kral.

KAYNAKÇA

Natura ed Arte (Doğa ve Sanat) Dergisi, 15 Nisan 1894:

Pralogo / Öndeyiş (çeviride, *Önsöz*'ün II. bölümü)

Premessa / Önsöz (çeviride, *Önsöz*'ün I. bölümü)

Il diavolo cervo / Geyik Kılığındaki Şeytan

La leggenda di Aggius / Aggius Efsanesi

La leggenda di Castel Doria / Castel Doria Efsanesi

Il castello di Galtelli / Galtelli Şatosu

La leggenda di Gonare / Gonare Efsanesi

San Pietro di Sorres / Sorres'teki Aziz Petrus Kilisesi

La scomunica di Ollolai / Ollolai'nin Aforozu

Madama Galdona / Madam Galdona

Vita Sarda (Sardinya Yaşamı) Dergisi, 10 Aralık 1893:

I tre fratelli / Üç Erkek Kardeş

Monte Bardia / Monte Bardia ("Gözcü Tepesi")

Ciusa Romagna, Mario (yay. haz.), *Onoranze a Grazia Deledda* (Grazia Deledda'ya Saygı), Nuoro-Cagliari, 1959:

La nascita delle leoneddas / *Leoneddas*'ın Doğuşu

San Michele Arcangelo / Başmelek Aziz Mikâil

Deledda, Grazia, *Nostra Signora del Buon Consiglio* (İyi Öğütlerin Meryemi), Sandron, Palermo, 1899.

Sardinya efsaneleri

GRAZIA DELEDDA

Her hazinenin kapısında bir lanet bekler sizi...

İtalyan edebiyatının büyük ozanı Deledda'nın kaleminde canlanan *Sardinya Efsaneleri*, kaderlerinde acı ve ölüm olan sıradan insanların sıra dışı öykülerini bir araya getiriyor. Bu öykülerde insan, ölümün karşısında merakına yenik düşerken, lanete açılan hazine kapılarında nöbet tutanların gösterdiği sonsuz karanlıkla tanışıyor.

Sardinya Efsaneleri, adından da anlaşılacağı gibi, bir derleme. Sardinya'nın geçit vermez dağları arasında yaşayan halkın aktardığı korkunç öyküleri derlemiş Grazia Deledda. Bu öyküler, yaşamları türlü korku ve hurafelerle dolu yoksul halkın geniş hayal gücüyle beslenen tekinsiz, tehlikelerle dolu dünyaları anlatıyor. Her biri birbirinden uğursuz bu on üç öykü, Sardinya topraklarında gömülü eşsiz hazinelere açılıyor. Ne var ki toprak, hazinelerin yatağı da olsa, yeraltı dünyasında onları bekleyen başkaları var: iblisler, cüceler, cinler, büyücüler...

Sardinya Efsaneleri küçük bir kitap. Deledda'nın, doğup büyüdüğü görkemli Sardinya için kaleme aldığı bir korku odası...